

Kalfjes bij de koe op Demeter-melkveebedrijven?

*Inventarisatie van de huidige werkwijze en een
mogelijk draagvlak onder de Demeter-melkveehouders*

Afstudeerstage

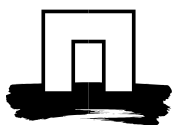
Door:	Margret Wenker
Opleiding:	MSc Animal Sciences - Wageningen Universiteit
Oplevering:	Augustus 2016
In opdracht van:	Stichting Demeter

Kalfjes bij de koe op Demeter-melkveebedrijven?

Inventarisatie van de huidige werkwijze en een mogelijk draagvlak onder de Demeter-melkveehouders

Auteur:	Margret Wenker
Registratienummer:	920108939100
Periode:	5/6
Locatie:	Stichting Demeter
Begeleider:	Petra Derkzen
Coördinator:	Simon Oosting
APS-	70424
Studiepunten:	24 ECTS

Augustus 2016

WAGENINGEN UNIVERSITY
ANIMAL SCIENCES

Naam student: Margret Lisanne Wenker
Registratienummer: 920108939100
Email: margret_wenker@hotmail.com

Opleiding: MSc Animal Sciences – Wageningen Universiteit
Specialisatie: Dierlijke Productie Systemen
Vak code: APS-70424
Studiepunten: 24 ECTS
Datum: Augustus 2016

Locatie: Stichting Demeter
Stagebegeleider: Petra Derkzen
Stagecoördinator: Simon Oosting

Voorwoord

Graag wil ik Stichting Demeter bedanken voor het aanbieden van de fantastische stageplaats. De kennis en ervaringen die ik bij jullie heb opgedaan zijn ontzettend waardevol. In het bijzonder wil ik Petra Derkzen bedanken voor haar fijne begeleiding en de kans die ik heb gekregen om zo intensief in de praktijk met dit onderwerp aan de slag te gaan. Ook wil ik Simon Oosting bedanken voor zijn begeleiding vanuit Wageningen Universiteit. Met dank aan Jan Diek van Mansvelt heb ik meer inzicht gekregen in de biodynamische visie op het thema kalveren bij de koe houden. Ten slotte ben ik alle Demeter-melkveehouders dankbaar voor hun medewerking en bereidheid om na te denken over het onderwerp.

Ik hoop dat de uitkomsten van deze stageopdracht melkveehouders en anderen hebben kunnen inspireren en motiveren om in de toekomst kalveren voor een langere periode bij de koe te houden op een verantwoorde manier.

Margret Wenker

Wageningen, juli 2016

Samenvatting

Door een aangenomen motie van de Partij voor de Dieren in de Tweede Kamer in februari 2016 is een maatschappelijke discussie ontstaan over de directe scheiding van koe en kalf. Hierdoor kwam de kwestie ook weer ter sprake bij Stichting Demeter. Vanuit de biodynamische visie en dierenwelzijnsoogpunt is de vroege scheiding discutabel. Het doel van dit onderzoek was inzicht krijgen in de huidige werkwijze van de 44 Demeter-gecertificeerde en aspirant melkveehouders rondom het afkalven en het opfokken van jongvee. Ook zijn voor- en nadelen van een zoogsysteem volgens de melkveehouders inzichtelijk gemaakt en is de melkveehouders gevraagd naar een toekomstvisie voor Stichting Demeter.

Uit de interviews bleek dat ruim twee derde van de melkveehouders vindt dat koe en kalf idealiter meerdere maanden samen zouden moeten zijn. Echter laten slechts zeven melkveehouders de kalveren bij de eigen moeder gedurende de zoogperiode, zes bedrijven werken regelmatig met een pleegmoeder. Genoemde voordelen van kalveren langer bij de koe houden zijn de snelle groei van kalveren, arbeidsplezier, verbeterde gezondheid van koe en kalf, het vertonen van natuurlijk gedrag door koe en kalf en het mooie plaatje voor de consument. Nadelen zijn o.a. een ongeschikte stalrichting, melkverlies, het aanpassen van de bedrijfsvoering, verwildering van kalveren en het verhoogde risico op ongelukken met de kalveren. Belangrijke aandachtspunten om problemen te voorkomen zijn volgens de melkveehouders het intensief controleren van de biestopname, aanwezigheid van voldoende afkalfhokken, aandacht hebben voor de dieren, de manier van (geleidelijk) scheiden en voldoende mens-dier contact. Uiteindelijk bleek bijna de helft van de melkveehouders voor een normering bij Demeter te zijn. Echter was er over de invulling hiervan geen eenduidig beeld.

Tijdens een bijeenkomst met de melkveehouders kwam naar voren dat melkveehouders openstaan voor de kwestie en dat er met name een sterkte behoefte is aan kennis opdoen en ervaringen delen. Door middel van regionale bedrijfsbezoeken gecoördineerd door Stichting Demeter kunnen melkveehouders de verschillende zoogsystemen verkennen. In samenwerking met de Vereniging voor Biologisch-Dynamische Landbouw en Voeding kunnen bijeenkomsten georganiseerd worden om interne drijfveren of dilemma's bij de veehouders ter sprake te brengen, aangezien een zoogsysteem een andere bedrijfsvoering vergt. Ook verdiepende informatie van best-practices, zoals aangedragen in dit rapport, kunnen Demeter-melkveehouders helpen in het verkenningstraject om kalveren voor een langere periode bij de koe te houden.

Op lange termijn kan nagedacht worden over een norm of richtlijn bij Stichting Demeter, dit is op korte termijn ongewenst omdat dit het groepsproces verhindert. Idealiter kan Stichting Demeter streven naar het kalf (zowel stier- als vaarskalf) minimaal de hele zoogperiode (drie maanden) samen houden met de eigen moeder. Dit sluit het beste aan bij het biodynamische principe *Integriteit van het dier*. In de praktijk dient echter per bedrijf aandacht besteed te worden aan wat haalbaar is op korte en lange termijn. Een verkorte periode samen, pleegmoeder systeem of parttime contact kunnen oplossingen bieden voor problemen zoals verwildering, melkverlies of ongelukken. Wanneer men kalveren langer bij een koe wil houden, is het van cruciaal belang dat het scheiden geleidelijk gebeurt. Dit kan bijvoorbeeld door eerst de melkinname en daarna de koe-kalf band geleidelijk af te bouwen middels een neusflap of fysieke scheiding met een hek waarbij contact mogelijk blijft. Wanneer de melkveehouder zijn management en huisvesting goed op orde heeft, kan een zoogsysteem het welzijn van de dieren aanzienlijk verhogen.

Inhoudsopgave

I. Voorwoord.....	3
II. Samenvatting.....	5
1. Introductie.....	7
1.1 Stichting Demeter	7
1.2 Biodynamische melkveehouderij.....	7
1.3 Kalveren bij de koe-discussie.....	7
1.4 Stageopdracht	8
2. Het belang van kalveren bij de koe houden	9
2.1 Dierenwelzijn	9
2.2 Biodynamisch principe: Integriteit van het dier	10
3. Kwalitatieve onderzoeksmethode	12
3.1 Interviews.....	12
3.2 Analyse	12
4. Kalveren op een verantwoorde manier bij de koe te houden.....	14
4.1 Het kalf bij de eigen moeder houden	14
4.1.1 Afkalven	14
4.1.2 Tijdens het samenzijn	14
4.2 Het kalf bij een pleegmoeder houden	15
4.3 Het kalf parttime bij een koe houden.....	16
4.4 (Pleeg)moeder en kalf van elkaar scheiden.....	17
4.4.1 Scheiden tijdens de zoogperiode	17
4.4.2 Scheiden aan het einde van de zoogperiode.....	18
5. Huidige gang van zaken en opinie van Demeter-melkveehouders	20
5.1 Huidige stand van zaken	20
5.1.1 Duur samen	20
5.1.2 Huisvesting melkvee.....	21
5.1.3 Scheiden.....	21
5.2 Voordelen wanneer kalf en koe langer samen zijn	23
5.3 Knelpunten in het huidige systeem	25
5.3.1 Nadelen.....	25
5.3.2 Aandachtspunten.....	28
5.4 Toekomstvisie voor Stichting Demeter.....	29
5.5 Bijeenkomst melkveehouders	32
6. Advies voor Stichting Demeter.....	33
7. Referenties.....	34
8. Bijlage I: Overzicht geïnterviewde bedrijven	36
9. Bijlage II: Vragenlijst interviews	37
10. Bijlage III: Brochure om te verspreiden onder geïnteresseerden.....	Fout! Bladwijzer niet gedefinieerd.

1. Introductie

1.1 Stichting Demeter

Stichting Demeter beheert het Demeter-keurmerk voor biodynamische boeren en de verwerkers van hun producten. Licentiehouders voldoen aan de Europese wetgeving voor biologische landbouw en de daarbovenop gestelde Demeter normen (e.g. op het gebied van gewassen, strogebruik, bemesting en veevoeding). De onafhankelijke Demeter Voorwaarden Commissie stelt normen op voor Nederland, op basis van de wereldwijd geldende Demeter-voorwaarden van Demeter Internationaal. De nationale Stichting Demeter van 16 landen over de hele wereld zijn verenigd in Demeter Internationaal. Deze nationale organisaties certificeren gezamenlijk ruim 3.500 boeren met 105.000 ha land in 50 landen over de hele wereld. In 2014 waren in Nederland 129 boeren en tuinders aangesloten en bewerkten zij 5845 ha land (Stichting Demeter, 2015). De onafhankelijke Demeter Licentie Commissie kent de certificaten toe. Alle bedrijven worden op de Demeter-voorwaarden gecontroleerd door inspecteurs van erkende controle-organisaties op het gebied van biologische productie. Daarnaast speelt de stichting een belangrijke rol in de promotie van Demeter producten richting de consument. Hierbij richten zij zich vooral op het natuurwinkelcircuit. De financiële middelen van Stichting Demeter bestaan uit Demeter-licentiebijdragen van boeren en verwerkers die het Demeter-keurmerk voeren, Stichting Demeter werkt onafhankelijk en ontvangt geen subsidies.

1.2 Biodynamische melkveehouderij

Biodynamische landbouw volgt de filosofie van antroposoof Rudolf Steiner, hierin staat o.a. de harmonieuze verbinding tussen mens, bodem, plant en dier centraal. Demeter-boerderijen streven naar een gemengde bedrijfsvoering (individueel of in samenwerking met nabijgelegen bedrijven), zorgen voor de ontwikkeling van mens en natuur en streven naar optimalisering van het bodemleven middels bemesting en compostering. Naast de controleerbare normen maakt elke Demeter-melkveehouder individuele keuzes op basis van algemene richtlijnen (e.g. natuur op het bedrijf). Op deze manier ontwikkelt elke boer zijn eigen bedrijfsidentiteit. Deze ontwikkeling wordt gestimuleerd door een verplichte jaarlijkse zelfaudit en een vrijwillig gesprek hierover met twee collega's. Kenmerkende normen voor Demeter-melkveehouders zijn: een maximale veebezetting van 1,17 dieren per ha, onthoorning is niet toegestaan, het strooisel van de ligplaatsen dient van biologische oorsprong te zijn, kalveren mogen maximaal 1 week individueel gehuisvest zijn, koeien dienen minimaal 180 dagen per jaar weidegang te hebben en kalveren behoren 3 maanden lang verse, bedrijfseigen melk te krijgen. In 2014 waren 39 melkveehouders Demeter gecertificeerd en hielden zij in totaal 2.041 melkkoeien, gemiddeld 52 per bedrijf (Stichting Demeter, 2015). Daarnaast zijn er ook melkveehouders die volgens de biodynamische principes werken maar niet Demeter-gecertificeerd zijn.

1.3 Kalveren bij de koe-discussie

De aanleiding voor dit onderzoek was de recente maatschappelijke discussie die is ontstaan rondom de directe scheiding van koe en kalf na de geboorte. In februari 2016 diende de Partij voor de Dieren een motie in die werd aangenomen door een meerderheid in de Tweede Kamer, hiermee verzochten zij de regering om binnen een half jaar een plan van aanpak te presenteren dat er op gericht was kalveren voor bepaalde tijd bij de moeder te laten. Dit zorgde voor een grote opstand vanuit de melkveehouderij en maatschappelijke onrust rondom de directe scheiding van kalf en koe. Het direct scheiden van kalf en koe heeft negatieve implicaties voor

het dierenwelzijn, maar is arbeidstechnisch en financieel gezien gewenst op veel melkveebedrijven. Uiteindelijk heeft de staatssecretaris de motie naast zich neergelegd tot grote opluchting van veel melkveehouders. Echter is de discussie hiermee niet tot een einde gebracht. In Nederland zijn er ongeveer 40 melkveehouders die de kalveren voor een bepaalde tijd bij de koe laten. Geen enkel keurmerk heeft tot nu toe het principe kalveren bij de koe houden opgenomen in de criteria. Dit heeft onder andere tot gevolg dat de melkveehouders die kalveren wel langer bij de koe laten geen financiële vergoeding ontvangen en dat consumenten geen bewuste keuze kunnen maken in de supermarkt voor zuivel waarvan zij zeker weten dat de kalveren voor een bepaalde tijd bij de koe zijn gebleven. Los daarvan staat biodynamische landbouw in het teken van een holistische benadering van natuur en landbouw. Hierin is het de uitdaging om de processen die in de natuur plaatsvinden te cultiveren en verzorgen. De directe scheiding van kalf en koe na de geboorte is vanuit de biodynamische visie discutabel, omdat het tegen de natuur van koe en kalf in gaat.

1.4 Stageopdracht

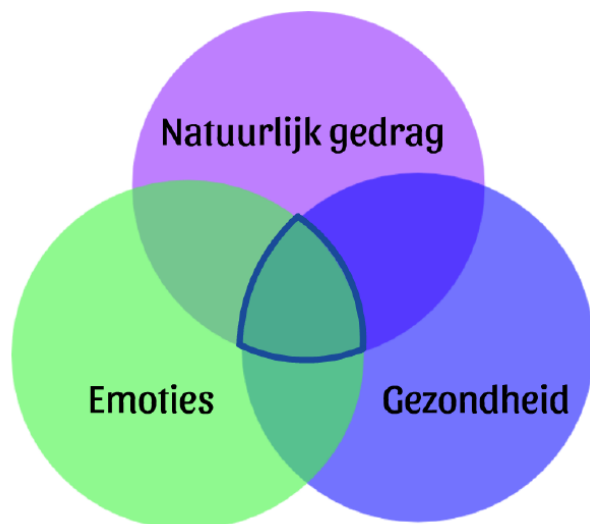
Het doel van dit onderzoek was in beeld krijgen wat er momenteel op de Demeter-gecertificeerde melkveebedrijven met kalf en koe na de geboorte gebeurt en in hoeverre er draagvlak is onder de BD-melkveehouders om in de (nabije) toekomst kalveren bij de koe te houden. Verschillende 'best-practices' zijn uitgewerkt, deze kunnen leidraad bieden om kalf en koe op een verantwoorde manier samen te houden. Ook zijn voor- en nadelen van zoogsystemen volgens de Demeter-melkveehouders inzichtelijk gemaakt en is gevraagd naar een toekomstvisie voor Stichting Demeter. Uiteindelijk zijn de resultaten gepresenteerd aan geïnteresseerde melkveehouders, is een brochure ontwikkeld en zijn regionale melkveehoudergroepen opgesteld zodat zij onderling bij elkaar op bezoek kunnen gaan.

2. Het belang van kalveren bij de koe houden

Kalveren voor een langere periode bij de koe te laten heeft de potentie om het dierenwelzijn te verbeteren en sluit aan op het biodynamische principe *Integriteit van het dier*. Beide argumenten zullen hieronder kort worden toegelicht.

2.1 Dierenwelzijn

Dierenwelzijn kan gedefinieerd worden aan de hand van een samenspel van drie aspecten, namelijk biologisch functioneren, natuurlijk gedrag en emotionele status (Fraser, 2008). Biologisch functioneren omvat zowel het fysieke als fysiologische gestel van een dier, waarbij het dier vrij is van verwondingen, ziekte, honger, dorst en pijn. Het tweede criterium, natuurlijk gedrag, omvat de mogelijkheid tot het uitvoeren van normaal soorteigen gedrag waarbij de natuur van het dier (i.e. heelheid van het dier) gerespecteerd wordt. De emotionele toestand bestaat uit emoties die als plezierig of onprettig ervaren worden. Emoties ontstaan middels interne processen (e.g. hormonen, neurotransmitters) waarvan de release getriggerd kunnen worden door externe prikkels (e.g. soortgenoten, management) (Boissy et al., 2007). Alle drie aspecten overlappen deels met elkaar (Figuur 1).

Figuur 1. Dierenwelzijn gedefinieerd aan de hand van drie aspecten welke elkaar allemaal beïnvloeden: emoties, natuurlijk gedrag, gezondheid.

Voorbeeld van interacties tussen de drie aspecten zijn: gevoelens van apathie beïnvloeden het gedrag van een dier (e.g. inactiviteit) en het ervaren van pijn of honger beïnvloedt de emotionele status (e.g. negatief). Daarentegen kan het uitvoeren van positieve gedragingen zoals spelgedrag, positieve emoties induceren. Maximaal dierenwelzijn kan bereikt worden wanneer een dier positieve emoties ervaart, normaal soorteigen gedrag kan vertonen en in een goede gezondheid verkeert, vrij van verwondingen en pijn (Fraser, 2008) (zie Figuur 1: waar alle drie cirkels elkaar overlappen). Alle drie aspecten worden in de landbouw beïnvloedt door de huisvesting en management.

Het al dan niet samenhouden van kalf en koe beïnvloedt het welzijn ook op alle drie aspecten. Maternaal gedrag is een vorm van natuurlijk gedrag dat nog steeds vertoond wordt in gedomesticeerde melkkoeien wanneer zij de kans krijgen (von Keyserlingk en Weary, 2007). De moeder-jong band is volledig ontwikkeld na drie dagen, ze herkennen elkaar middels vocalisaties

en geur (Spengler et al., 2015). Een kalf heeft een 'hider' strategie en zal zich onder natuurlijke omstandigheden vaak afzonderen van de kudde om zich te verstoppen (Kilgour en Dalton, 1984). De moeder komt de eerste dagen 6-8 keer dag naar het kalf toe om het te zogen en te verzorgen, dit neemt met de tijd af (Spengler et al., 2015). Vanaf ongeveer veertien dagen oud bevinden de kalveren zich vaak in groepjes van leeftijdsgenoten binnen de kudde (Rheinhardt, 1982). Onder natuurlijke omstandigheden blijven kalf en koe ongeveer 7-9 maanden samen. Gedurende deze tijd is het kalf met name de eerste 3-5 maanden afhankelijk is van de melk, dit wordt daarna geleidelijk afgebouwd (Spengler et al., 2015). Het moedergedrag wordt bij een koe met name aangestuurd door interne hormonale veranderingen tijdens en na het afkalven (Williams et al., 2001). Daarnaast spelen ook de externe prikkels als de aanwezigheid van het kalf en de geur van de geboortevliezen een rol (Poindron, 2005). Direct na de geboorte stimuleert de koe het kalf om actief te worden door het schoon te likken en aan te zetten tot drinken (Spengler et al., 2015). Het likken bevordert de doorbloeding, ademhaling en het opdrogen van het kalf (Metz en Metz, 1986). De biestopname binnen 12 uur na de geboorte is van essentieel belang voor het opbouwen van het immuunsysteem van het kalf (Sangild, 2003). De aanwezigheid van het kalf kan ook positieve invloed hebben op de gezondheid van de koe, bijvoorbeeld op het gebied van uiergezondheid (Kälber en Barth, 2014; Spengler et al., 2015). De moeder speelt tevens een rol bij het leren van sociale vaardigheden en het opnemen van vast voer en water (Veissier et al., 1998). Daarnaast wordt spelgedrag in kalveren gestimuleerd door de aanwezigheid van de moeder (Dybkjær, 1988). Het uitvoeren van de natuurlijke gedragingen kan positieve emoties induceren (Boissy et al., 2007). Iedere gedraging wordt gereguleerd middels feedback van de hersenen, bijvoorbeeld wanneer een dier honger heeft dan zal het gaan foerageren. Zodra het dier verzadigd is, nadat het zich heeft gevoed, stopt het met foerageren. In de hersenen worden op dat moment neurotransmitters zoals dopamine afgegeven, wat het dier een voldaan of tevreden gevoel geeft (Boissy et al., 2007). Hetzelfde kan gelden bij maternaal gedrag, tijdens de bonding tussen moeder en jong komen o.a. vasopressine en oxytocine vrij welke de emotionele toestand positief kunnen beïnvloeden (Winslow en Insel, 2002). Bovendien worden de vocalisaties van de moeder die haar jong likt en zoogt geassocieerd met positieve emoties (Fisher en Matthews, 2001). Verhoogde niveaus van het 'anti-stress' hormoon oxytocine zijn gevonden in kalveren die uit het uier dronken vergeleken met een speenemmer (Lupoli et al., 2001). Het direct scheiden van koe en kalf blijkt negatieve emoties te induceren in de kalveren, na de scheiding hebben zij een pessimistische vooringenomenheid bij het inschatten van een te verwachte beloning (Daros et al., 2014). Bovendien vertonen kalveren die zonder moeder opgroeien vaker abnormaal gedrag, zoals zuigen aan elkaars lichaamsdelen of aan stalobjecten, wat gezondheidsrisico's met zich meebrengt (Fröberg et al., 2008; Laukkanen et al., 2010; Roth et al., 2009). Dit gedrag kan veroorzaakt worden door een te lage energie inname (vaak krijgen kalveren 10% van hun lichaamsgewicht aan melk) of de afwezigheid van een kunstmatige speen om uit te drinken (Appleby et al., 2001). Kortom, zowel natuurlijk gedrag, het biologisch functioneren en de emotionele status kunnen positief beïnvloed worden wanneer kalveren langer bij de moederkoe zijn.

2.2 Biodynamisch principe: Integriteit van het dier

Eén van de basis principes binnen de biodynamische landbouw is *Integriteit van het dier*. Onder integriteit wordt verstaan dat elke handeling met dieren moet uitgaan van respect. In feite moet men het dier verzorgen naar zijn eigen aard en specifieke behoeften (Rietveld, persoonlijke communicatie 2016; van Mansvelt, persoonlijke communicatie 2016). Hierbij spelen de 'vijf vrijheden' een belangrijke rol (i.e. vrij van honger en dorst, vrij van ongemak, vrij van pijn,

verwonding en ziekte, vrij van angst en stress, vrij om normaal natuurlijk gedrag te vertonen). Een dier behoort te leven in een omgeving waarin het normaal kan functioneren in overeenstemming met zijn eigen natuur. Uit dit principe vloeien dan ook veel Demeter-normen voort, zoals een koe dient haar horens te behouden en moet minimaal 180 dagen per jaar weidegang hebben. Dit komt de heelheid van de koe en haar soorteigen behoeften als grazer ten goede. In feite moet een koe zoveel mogelijk koe kunnen zijn, de band tussen moeder en kalf kan hieraan bijdragen (van Mansvelt, persoonlijke communicatie 2016). Zoog- en maternaal gedrag is natuurlijk gedrag dat ondanks domesticatie nog steeds vertoond wordt, dus het behoort tot de aard van de dieren. Voor de integriteit van de dieren zijn twee speerpunten van belang. Allereerst, het moeder-jong contact, dit heeft betrekking op contact tussen de moederkoe en haar kalf. Vaars- en stierkalveren hebben in dit geval dezelfde behoefte. De dieren zouden vanuit een natuurlijk oogpunt minimaal drie maanden, de zoogperiode, samen moeten zijn. In deze periode is het kalf nutritioneel afhankelijk van de koe. Het contact kan echter parttime (e.g. dagdelen) zijn, aangezien kalf en koe onder natuurlijke omstandigheden ook vaker voor langere perioden gescheiden kunnen zijn. Ten tweede zou de scheiding aan het einde van de zoogperiode geleidelijk moeten verlopen. Het contact tussen koe en kalf moet stapsgewijs worden afgebouwd en het kalf dient geleidelijk af te wennen van de moedermelk. Op deze manier wordt het welzijn van de dieren zo min mogelijk negatief beïnvloedt (Kälber en Barth, 2014; von Keyserlingk en Weary, 2007).

Kortom, kalveren voor een langere periode bij de moeder houden kan het dierenwelzijn en de integriteit van de dieren ten goede komen. In sectie 4. *Kalveren op een verantwoorde manier langer bij de koe te houden* zullen de mogelijke zoogsystemen, best-practices en scheidingsmethoden beschreven worden. De voor- en nadelen omtrent kalveren bij de koe houden zullen worden besproken in sectie 5. *Huidige gang van zaken en opinie van Demeter-melkveehouders*.

3. Kwalitatieve onderzoeksmethode

3.1 Interviews

Een halfgestructureerd interview is uitgevoerd (Baarda et al., 2012) door één interviewer onder de gehele populatie van 44 Demeter-gecertificeerde melkveehouders en aspirant licentiehouders (zie Bijlage I). In totaal zijn 14 melkveehouders bezocht, 28 melkveehouders zijn telefonisch geïnterviewd en 2 melkveehouders hebben via de email gereageerd. Bedrijfsbezoeken zijn geselecteerd op basis van of een melkveehouder een vorm van een bepaald zoogsysteem toepast ofwel heeft toegepast en of de melkveehouder open stond voor een bezoek. Van 5 melkveehouders met een zoogsysteem is de informatie die verkregen is door student Joep de Jong gebruikt; hij heeft voor zijn bachelor scriptie deze 5 melkveehouders geïnterviewd betreffende hun werkwijzen. Omdat Joep deze bedrijven al voor Stichting Demeter heeft bezocht, werden zij niet nogmaals bezocht.

Voordat de melkveehouders gecontacteerd werden, is een vragenlijst (zie Bijlage II) opgesteld gebaseerd op vraagstukken van Stichting Demeter en essentiële thema's om 'best-practices' te achterhalen. De lijst bestond uit open vragen over de bedrijfsvoering en kengetallen van het bedrijf, een ideaalbeeld betreffende de duur dat koe en kalf samen zouden moeten zijn en voor- en nadelen van kalfjes bij de koe houden. Verder waren er vragen betreffende een toekomst visie op het principe kalveren bij de koe houden en het mogelijk opnemen van dit principe in de Demeter certificering. Door open vragen te stellen, waren de respondenten vrij om zelf na te denken over een onderwerp en datgene op te noemen dat voor hen belangrijk was (Emans, 2004). Verschillende gespreksonderwerpen werden door middel van doorvragen uitgediept. Vragen werden in de vorm van een gesprek aan de melkveehouders gesteld, waarbij de volgorde van de vragen niet van belang was zolang alle onderwerpen werden besproken. Tijdens de interviews vond ook kennisoverdracht plaats tussen de interviewer en de geïnterviewde; de interviewer heeft advies over zoogsystemen gegeven en praktijkervaringen gedeeld indien hier behoefte aan was bij de melkveehouder. De vraagstelling veranderde enigszins naar mate meer interviews werden afgenomen, omdat was gebleken dat bepaalde vragen meer diepgang nodig hadden of duidelijker gesteld konden worden. De hoeveelheid verkregen informatie verschilde per veehouder, omdat de ene persoon meer wilde vertellen dan de andere. Bovendien werden verschillende thema's meer benadrukt door bepaalde melkveehouders waardoor hierover meer informatie verzameld kon worden. Afhankelijk van de hoeveelheid informatie die een melkveehouder wilde delen en de hoeveel tijd hij had, duurde de telefoongesprekken ongeveer 15-45 min en de bedrijfsbezoeken ongeveer 1-2 uur. Tijdens de interviews zijn samenvattende observatienotities gemaakt van gegeven antwoorden en werd het gesprek opgenomen via een spraakrecorder app.

3.2 Analyse

Na afloop is een transcript uitgetypt aan de hand van de audio-opname en notities. Dit omvatte een samenvatting van de gegeven antwoorden. Gezien de relatief kleine hoeveelheid onderzoeksmateriaal is geen software gebruikt voor het coderen en analyseren van de data. Codering vond plaats door zinnen in Microsoft Word te kleuren op basis van verschillende thema's die besproken waren. De zeven coderingsthema's omvatten: bedrijfsvoering (e.g. aantal koeien, antibiotica gebruik, melkproductie per koe per jaar), voordelen van een zoogsysteem (e.g. gezondheid van het kalf), mogelijk knelpunten wanneer koe en kalf langer samen blijven (e.g.

overconsumptie van melk), het scheiden van koe en kalf (e.g. leeftijd van het kalf, methode), huisvesting (e.g. melkvee, kalveren), koe-kalf contact (e.g. locatie waar ze samen zijn, ideaal beeld) en acties voor Stichting Demeter (e.g. certificering). Vervolgens zijn per coderingsthema antwoordopties gecreëerd. Antwoordopties bestonden uit antwoorden die informatief waren en door meer dan twee melkveehouders genoemd waren. Bijvoorbeeld voor het thema 'mogelijke knelpunten wanneer koe en kalf langer samen blijven' bestonden de opties uit: problemen met de mesterij, melkverlies, ongelukken, ontsnappen van kalveren, verwildering, vervetting, onrust in het koppel, stress bij scheiden, bedrijfsvoering aanpassen, ongeschikte stalinrichting, ziekte overdracht, onvoldoende voordelen. Antwoordopties werden tijdens het coderingsproces aangevuld waar nodig. Aanvullingen bestonden uit nieuwe antwoordopties of het aanpassen van een term zodat deze beter paste (Boeije, 2005). Per respondent zijn informatieve uitspraken onder de bijbehorende antwoordoptie geschaard in Microsoft Word. Vervolgens zijn de antwoorden van iedere respondent verwerkt in een Microsoft Excel sheet middels nominale getallen (e.g. 0=niet genoemd, 1=genoemd), absolute getallen (e.g. 70 stuks melkvee) of steekwoorden (e.g. aantal dagen/aantal weken/aantal maanden). Op deze manier kon relatief gemakkelijk per thema geanalyseerd worden hoe vaak een antwoord was genoemd onder de 44 melkveehouders. Middels pivot-tabellen werd de absolute frequentie van alle antwoorden per antwoordoptie inzichtelijk gemaakt. Ook zijn thema's met elkaar gecombineerd om te zien of hier verbanden waren, bijvoorbeeld 'aantal stuks melkvee' en 'duur dat koe en kalf samen zijn'. Uiteindelijk zijn de meest relevante resultaten weergegeven in samenvattende tabellen in Microsoft Excel. De uitkomsten van de interviews zullen worden toegelicht in sectie 5. *Huidige gang van zaken en opinie van Demeter-melkveehouders*. De resultaten zullen worden geïllustreerd aan de hand van relevante uitspraken van melkveehouders. De melkveehouders die aanbod komen zijn enkel geselecteerd op de toepasselijkheid van een uitspraak ongeacht het management.

4. Kalveren op een verantwoorde manier bij de koe te houden

Verschillende zoogsystemen zijn mogelijk om kalveren langer bij de koe te houden. Niet alleen de duur dat het kalf bij een koe is, maar ook het soort contact en het type moeder kan variëren. In deze sectie zullen verschillende opties en bijbehorende aandachtspunten worden toegelicht om een overzicht te geven van verantwoorde manieren waarop het kalf bij een koe gehouden kan worden. Deze informatie bestaat uit een combinatie van praktijkervaringen van melkveehouders en kennis uit wetenschappelijke rapporten.

4.1 *Het kalf bij de eigen moeder houden*

Een melkveehouder kan er voor kiezen het kalf voor een bepaalde tijd bij de eigen moeder te houden. Hierbij is het belangrijk om aandacht te besteden aan huisvesting bij het afkalven en het managen van het samen zijn.

4.1.1 Afkalven

Het is van belang dat een koe afkalft in een afkalfhok of afgezet stukje weide. Door de koe apart van het koppel te laten afkalven, kan voorkomen worden dat andere koeien het kalf inpikken. Bovendien kan op deze manier de binding tussen koe en kalf het beste plaatsvinden. De koe wordt niet afgeleid door de aanwezigheid van andere kalveren of koeien en het kalf kan maar op één koe inprenten. Een goede hechting in de eerste dagen kan er voor zorgen dat op latere leeftijd het kalf dicht bij de moeder zal blijven en minder bij andere koeien zal drinken. Bovendien biedt een afkalfhok of afgezet stukje weide voor schone hygiënische omgeving waardoor besmetting bij koe of kalf geminimaliseerd worden (indien het niet gebruikt wordt als ziekenstal). Aanbevolen wordt om koe en kalf minimaal drie dagen apart van het koppel te houden, hoewel het wenselijk is om de koe zicht te laten houden op het koppel zodat zij minder onrustig wordt. In deze drie dagen kan de hechting volledig ontstaan, kan de koe herstellen van de afkalving en wordt het kalf fit genoeg om daarna mee te komen in het koppel. Door het apart zetten van moeder en jong in de eerste dagen kan de melkveehouder gemakkelijk controleren of het kalf de biest heeft opgenomen, of het überhaupt goed drinkt, en kan het eventueel gemakkelijk bijvoeren. Ook kan het de melkveehouder helpen om gemakkelijk contact te maken met het kalf, zodat de eerste domesticatie kan plaats vinden. In de praktijk betekent dit dus dat meerdere afkalfhokken gewenst zijn, zodat iedere koe met haar kalf haar eigen plaats heeft.

4.1.2 Tijdens het samenzijn

Ongeacht de duur dat koe en kalf samen zijn, zijn er een aantal aandachtspunten van cruciaal belang om het samenzijn voor zowel de melkveehouder als de dieren veilig te laten verlopen.

4.1.2.1 Huisvesting

Wanneer de melkveehouder het kalf met het koppel mee laat lopen in de stal is het van belang dat gevaarlijke plaatsen voor het kalf worden aangepakt. Hierbij kan gedacht worden aan het controleren van de breedte van de roostervloergleuven en een eventuele opening naar de mestput. Ook zou aandacht besteed moeten worden aan de afrastering. Ontsnappingsmogelijkheden in de weide en de stal kunnen beperkt worden met een dubbele bedrading. Bovendien kan het afrasteren van een stukje in de stal de kalveren een veilige en rustige ligplaats bieden. Op deze manier kunnen zij zich afzonderen van het koppel, zodat het risico op

doodliggen of bemoeizuchtige koeien verminderd kan worden. Door de ligplaatsen schoon en droog te houden, kan het risico op ziekte verminderd worden.

Een melkveehouder kan koe en kalf ook contact laten hebben zonder zoogmogelijkheid. Een stukje stal kan worden afgezet met hekwerk om hier kalveren te huisvesten. De koe kan bij het kalf komen kijken en eventueel likken. Doordat kalveren zich niet in het koppel bevinden en niet bij de moeder drinken, is het risico op ziekteoverdracht en melkverlies minimaal maar is er toch enige vorm van contact mogelijk. Middels een melkautomaat of speenemmer zou melk verstrekt kunnen worden. De vraag is echter in hoeverre voordelen zoals de snelle groei, leren van de moeder en het vertonen van natuurlijk gedrag volledig tot hun recht komen in deze vorm van contact tussen de dieren. Echter is het voor de band tussen koe en kalf niet essentieel dat het kalf kan drinken, maar is fysiek contact voldoende.

4.1.2.2 Aandacht voor de dieren

Observatie van moeder en kalf is van cruciaal belang. Door meerdere malen per dag langs of door het koppel te lopen en eventueel contact met het kalf te maken, kunnen eventuele gezondheidsproblemen op tijd gedetecteerd worden. Kalveren hebben de neiging om te verwilderen wanneer ze zich voor langere tijd in het koppel bevinden. Dit kan tegengegaan worden door de kalveren al van jongs af aan regelmatig te aaien en eventueel te bij te voeren met melk of brok. Op deze manier leren de dieren de veehouder op een positieve manier kennen. Wanneer de melkstal het toelaat, zou een melkveehouder kunnen overwegen om kalveren mee te nemen in de melkstal. Terwijl hij wacht tot de koeien gemolken zijn, is er tijd om de kalveren te aaien en eventueel een touw of halster om te doen. Bovendien leren de kalveren de melkstal kennen en kan het resulteren in een betere melkstroom bij de koeien. Een andere manier om verwilderen tegen te gaan is de kalveren al op jonge tijd voor korte periodes vast te zetten met een touw of halster of om eventuele zorg cliënten te laten wandelen/interacteren met de jonge dieren.

4.1.2.3 Duur koe en kalf samen houden

Wanneer men besluit om het kalf voor een langere periode samen te houden is het van belang om aandacht te besteden aan de termijn waarop zij samen blijven. Een kalf wordt geboren met een inactief immuunsysteem, middels de biest van de moederkoe krijgt het de eerste antistoffen binnen die het kalf de eerste maand beschermen tegen ziekteverwekkers. Deze verkregen immuniteit neemt na 2-4 weken af, echter is pas vanaf 4-7 weken is het eigen immuunsysteem volledig ontwikkeld en actief. De leeftijd waarop een melkveehouder besluit het kalf afscheid te laten nemen van de koe kan invloed hebben op de gezondheid van de kalveren, omdat de scheiding vaak gepaard gaat met enige stress wat de weerstand van de dieren negatief beïnvloedt. Het te lang samen houden van koe en kalf kan daarentegen leiden tot vervetten van het kalf, wanneer het meer melk drinkt dan goed is. Door ieder kalf individueel goed in de gaten te houden kan de speenleeftijd afgestemd worden op de ontwikkeling van het individu (zie verder sectie 4.4 (*Pleeg*)moeder en kalf van elkaar scheiden).

4.2 Het kalf bij een pleegmoeder houden

Kalveren bij een pleegmoeder houden kan een alternatief zijn voor contact met de eigen moeder. Groepjes van 2-4 kalveren kunnen bij een pleegmoeder drinken, terwijl de eigen moeder met het melkvee mee loopt en volledig gemolken wordt. Wanneer een melkveehouder met een

pleegmoedersysteem wil gaan werken is het belangrijk om aandacht te besteden aan de koe die pleegmoeder wordt. Momenteel zetten melkveehouders vaak koeien met een hoog celgetal in, echter is de vraag hoe gezond dit is voor zowel de koe als het kalf. In feite is de koe ziek op het moment dat haar celgetal te hoog is. Echter is uit onderzoek gebleken dat een kalf de niet-geïnfecteerde spenen prefereert. Daarnaast dient een pleegmoeder een koe te zijn die gemakkelijk andere kalveren accepteert en goede moeder eigenschappen bezit. Wanneer een koe kalveren niet accepteert, kan dit resulteren in te lage melkinname bij kalveren met gezondheidsproblemen en overlijdensrisico's tot gevolg. Door meerdere pleegmoeders met hun kalveren bij elkaar te houden, kan gestreefd worden naar een natuurlijker systeem voor de pleegmoeders (i.e. in een groep leven in plaats van compleet geïsoleerd van de kudde) (Figuur 2). De kalveren leren in een pleegmoedersysteem nog steeds van elkaar en van de pleegmoeder. Door pleegmoeders met hun kalveren apart van het melkvee te huisvesten is het systeem meer werkbaar voor de melkveehouder. Het is gemakkelijker om de kalveren te domesticeren en om de gezondheid te monitoren. Echter dient de uiergezondheid van pleegmoeders goed te worden gemonitord, vaak hebben kalveren een favoriete speen. Indien nodig kunnen pleegmoeders ook eenmaal daags gemolken worden, zodat het uier regelmatig leeggemolken wordt.

Figuur 2. Meerdere pleegmoeders met hun kalveren in een strohok. Rechts achter het hek bevinden zich kalveren die net gescheiden zijn van de pleegmoeder.

4.3 Het kalf parttime bij een koe houden

Wanneer het niet wenselijk is om het kalf 24/7 bij een koe te houden, dan kan een parttime systeem een optie zijn. Hierbij is het kalf slechts een dagdeel of enkele uren bij de koe. Er kan bijvoorbeeld gekozen worden voor een systeem waarbij de koe na de ochtendmelking met het koppel mee de weide in gaat, en 's avonds na het melken weer bij het kalf terug komt. Zo heeft de melkveehouder 's avonds een volle melkgift en kan het kalf gedurende de nacht drinken. Ook is er geen risico op ongevallen met kalveren in de weide. Doordat koe en kalf niet voltijd samen zijn, kan het scheiden op latere leeftijd minder stressvol zijn. De dieren zijn al gewend om momenten zonder elkaar te zijn en het kalf zal al zelfstandiger zijn. Het parttime contact zou ook kunnen bestaan uit het fysiek samen zijn zonder zoogmogelijkheid. Het is wenselijk om kalveren in groepjes te houden, zodat zij op de momenten dat de koe niet in de buurt is sociaal contact kunnen leggen met elkaar. Ook zullen ze van elkaar vast voer en water leren opnemen.

4.4 (Pleeg)moeder en kalf van elkaar scheiden

Het scheiden van koe en kalf veroorzaakt stress, omdat het kalf niet alleen een bron van sociaal contact en voeding verliest maar vaak ook in een nieuwe huisvesting terecht komt. Echter zijn er verschillende manieren om de stress rondom het scheiden van koe en kalf te verminderen.

4.4.1 Scheiden tijdens de zoogperiode

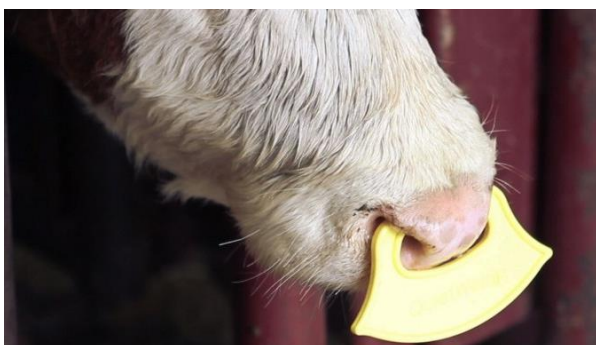
Een melkveehouder kan er voor kiezen om het kalf tijdens de zoogperiode te scheiden (i.e. het kalf is nog afhankelijk van melk). Wanneer het kalf meerdere dagen of weken bij de moeder heeft gedronken, dient men er rekening mee te houden dat het kalf moet leren drinken uit een (speen)emmer wat enige moeite zal kosten. Een geleidelijke scheidingsmethode is gewenst. Door het contact met de moeder geleidelijk af te bouwen, kunnen stressreacties bij koe en kalf (i.e. onrust en overmatig vocaliseren) beperkt worden. Verder bestaat er een grotere kans dat de gewonnen aanwinst in gewicht bij het kalf behouden wordt. Een manier om het contact tussen koe en kalf langzaam af te bouwen is door koe en kalf nog fysiek contact met elkaar te laten maken via een hek (Figuur 3). De duur van dit contact kan stapsgewijs afgebouwd worden, bijvoorbeeld door de mogelijkheid van contact gedurende de hele dag af te bouwen tot alleen 's nachts. Door het kalf in groepshuisvesting te plaatsen, heeft het kalf nog steeds de mogelijkheid tot sociaal contact en kunnen leerprocessen via soortgenoten verder plaatsvinden. Wanneer de melkveehouder het jonge dier niet direct in groepshuisvesting wil plaatsen, kan een tweelingiglo overwogen worden. Door de dieren in paren te huisvesten, heeft de melkveehouder meer controle over de gezondheid en de melkinname van een kalf en blijft sociaal contact mogelijk. Door voldoende melk bij te voeren kan voorkomen worden dat het kalf honger krijgt en overmatig gaat vocaliseren. Wanneer het kalf gescheiden wordt van de moeder tijdens de zoogperiode heeft het kalf nog een sterke zuigmotivatie. Het is daarom ook belangrijk om melk via speenemmers of een drinkautomaat met speen te verstrekken. Op deze manier wordt voorkomen dat kalveren abnormaal gedrag gaan vertonen, zoals zuigen aan elkaars lichaamsdelen of stalonderdelen. Bovendien zorgt het drinken uit een speen voor meer speekselproductie bij het kalf wat de vertering van de melk ten goede komt. Ook nadat de melk opgedronken is, kan het laten hangen van de speenemmer ervoor zorgen dat het kalf niet aan soortgenoten of stalonderdelen gaat zuigen. Net na de maaltijd houdt de zuigdrang namelijk nog even aan. Het werken met speenemmers in plaats van gewone emmers kan dus zowel de gezondheid als het natuurlijk gedrag van het kalf ten goede komen (mits de speen regelmatig grondig gereinigd wordt). Een andere optie is het kalf bij een pleegmoeder plaatsen waarbij het nog enkele weken kan zogen.

Figuur 3. Kalf drinkt via het hek nog bij de moeder.

4.4.2 Scheiden aan het einde van de zoogperiode

Ook bij het scheiden aan het einde van de zoogperiode is het essentieel dat dit geleidelijk verloopt. Waarschijnlijk zal het contact van nature al iets zijn afgebouwd en consumeert het kalf al enigszins vast voer en water. Wanneer met pleegmoeder gewerkt wordt, kunnen meerdere kalveren bij één pleegmoeder geplaatst worden zodat er relatief minder melk per kalf beschikbaar is. Het kalf laten afwennen van de melk kan ook door middel van een neusflap (Figuur 4). Door een neusflap bij het kalf in te doen, kan het niet meer drinken uit het uier maar kan het wel in de kudde blijven lopen. Neusflappen zijn in allerlei maten verkrijgbaar, dus voor zowel jonge als oudere kalveren. De neusflap zou ook geleidelijk ingezet kunnen worden door het eerst alleen overdag in te doen en later de gehele dag. Echter zijn de ervaringen verschillend, sommige melkveehouders hebben het idee dat de kalveren te slim zijn en een manier vinden om alsnog te drinken, anderen vinden het een fijne manier om het kalf toch in de kudde te laten zonder dat het melk drinkt. Er zijn ook uiernetten beschikbaar om toegang tot het uier te verhinderen, echter is dit een arbeidsintensieve methode. Aan het einde van de zoogperiode kan het fysieke contact ook stapsgewijs worden afgebouwd door middel van bijvoorbeeld hekwerk, zoals hierboven besproken. Wanneer gekozen wordt voor een methode met een hek, dan kan dit gebruikt worden voor zowel het afbouwen van de melk als het afbouwen van het contact. Door het aantal momenten en de duur dat de (pleeg)moeder en kalf contact maken gedurende een week of meerdere weken af te bouwen kan scheidingsstress grotendeels vermeden worden (zie sectie 5.1.3 *Scheiden* voor twee praktijk voorbeelden). Zoals eerder besproken is het ook hier van belang dat kalveren in een groepshuisvesting gehouden worden en in hetzelfde hok blijven tot twee weken na het spenen om stress te beperken. De neusflap en het hek zouden ook gecombineerd kunnen worden, door het kalf bijvoorbeeld eerst een periode een neusflap te geven, waarna het via een hek fysiek gescheiden wordt van de moeder. Het afwennen van de melk en de speen kan ondersteund worden door naast een gewone emmer met water nog drie dagen (warm) water met een speenemmer te voeren. Ook wanneer water enkel nog met een emmer verstrekt wordt, kan het verstrekken van een speen in het hok het welzijn van het kalf ten goede komen. Wanneer het kalf geleidelijk is afgewend van de melk en het contact met de koe, kan het dier overgeplaatst worden naar een andere huisvesting. Echter, de ideale scheidingsmethode zou zijn wanneer het kalf aan het einde van de zoogperiode een neusflap draagt waardoor het geen melk meer kan drinken maar nog wel enkele maanden in de kudde mee kan lopen. Dit zou als de meest natuurlijke manier van spenen beschouwd kunnen worden, hoewel er tot zo ver geen bedrijven bekend zijn die dit toepassen.

Figuur 4. Neusflapje zodat het kalf niet meer uit het uier kan drinken. Credit: Quiet Wean.

4.5 Kalveren die niet worden aangehouden

Idealiter zou een melkveehouder kunnen streven naar het aanhouden van al zijn jongvee. Echter is dit in de praktijk vaak niet haalbaar vanwege te kort ruimte, voer of arbeid. Desalniettemin zou een melkveehouder de dieren die hij niet wil aanhouden alsnog 2-3 weken bij de moeder kunnen laten. Op deze manier krijgen zowel koe als kalf een goede start en ontvangt de mesterij sterke en gezonde kalveren. Een manier om dit met respect voor het dier te doen, is door koe en kalf bijvoorbeeld twee weken samen te houden en vervolgens ook hier geleidelijk te spenen. Door het contact over een periode van een week geleidelijk af te bouwen en het kalf te leren drinken uit een speenemmer kunnen scheidingsstress gerelateerde problemen in de mesterij voorkomen worden. In de toekomst zou nagedacht kunnen worden over het ontwikkelen van een (biodynamische) mesterij met een pleegmoedersysteem. Momenteel worden Jersey stierkalveren door Jacob Beeker afgemest in een pleegmoedersysteem. De pleegmoeder hoeft niet gemolken te worden en optimaliseert het vertonen van natuurlijk gedrag bij de kalveren in tegenstelling tot de gangbare kalvermesterij.

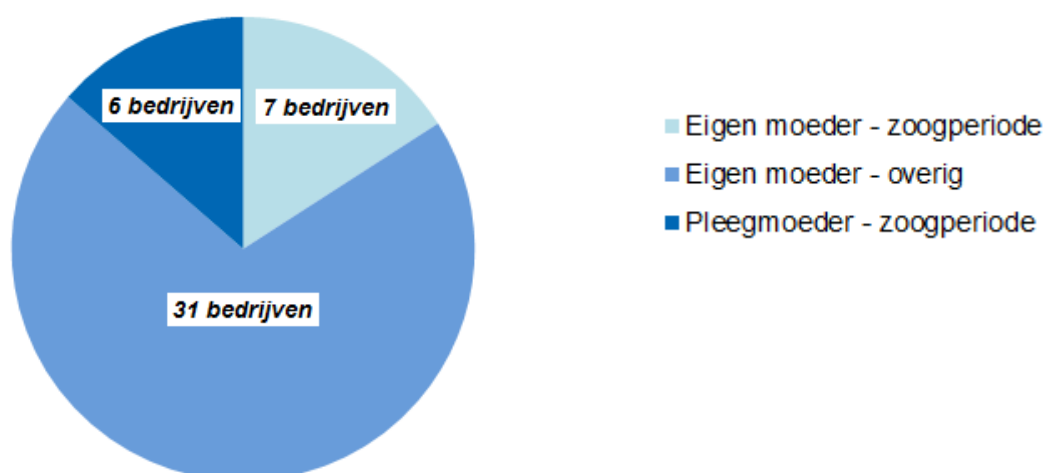
5. Huidige gang van zaken en opinie van Demeter-melkveehouders

Om inzicht te krijgen in de huidige werkwijze en de toekomstvisie van Demeter-gecertificeerde melkveehouders betreffende het onderwerp kalfjes bij de koe zijn alle 44 melkveehouders geïnterviewd. Deze sectie omvat een samenvatting van de verzamelde resultaten. Daarnaast zal de uitkomst van de bijeenkomst met de melkveehouders waarbij de onderstaande resultaten werden gepresenteerd kort worden toegelicht. De resultaten worden geïllustreerd aan de hand van bijpassende quotes van verscheidende melkveehouders.

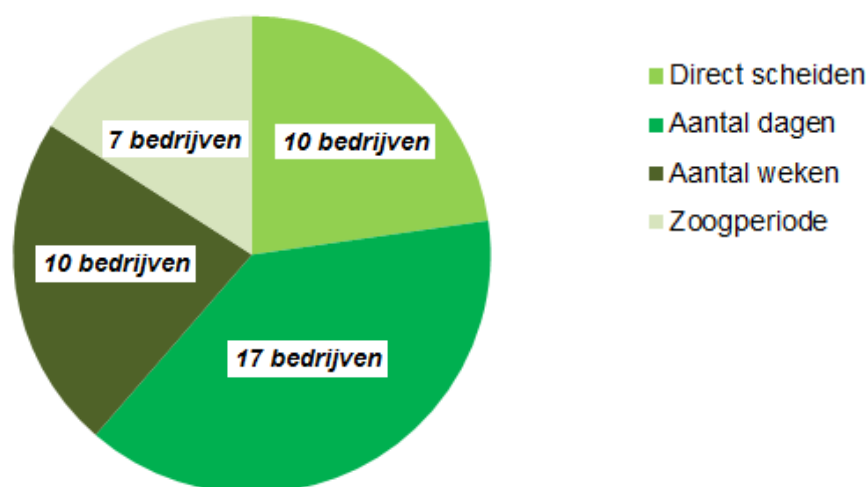
5.1 Huidige stand van zaken

5.1.1 Duur samen

Momenteel houden 7 melkveehouders de kalveren bij de eigen moeder en 6 melkveehouders werken regelmatig met een pleegmoedersysteem gedurende de zoogperiode (Figuur 5). Dit betekent dat ongeveer 30% van de melkveehouders momenteel de kalveren voor 2-4 maanden bij de koe houdt. Er zijn 10 bedrijven die koe en kalf 1-4 weken samen houden en 17 bedrijven houden ze 1-5 dagen samen. Op 10 bedrijven worden koe en kalf nog meteen na de geboorte (i.e. binnen 1 dag) gescheiden (Figuur 6). Dus uiteindelijk past ruim driekwart van de melkveehouders enige vorm van 'kalfjes bij de koe' toe.

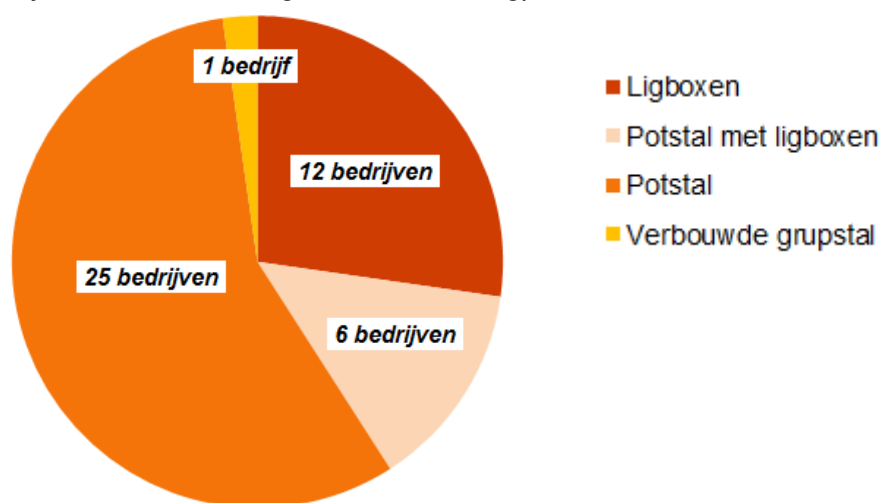
Figuur 5. Het aantal bedrijven dat kalveren gedurende de zoogperiode bij de eigen moeder of pleegmoeder houden of voor een kortere periode bij de eigen moeder (i.e. enkele dagen of weken).

Figuur 6. Het aantal bedrijven per tijds categorie dat het kalf bij de eigen moeder verblijft.

5.1.2 Huisvesting melkvee

Ongeveer de helft van de bedrijven laat de koeien afkalven in het koppel en de andere helft heeft een afkalfhok of afgezet stukje weide. In de huisvesting zijn weinig verschillen te zien. Wanneer koe en kalf in het koppel meelopen, gebeurt dit in zowel ligboxstallen als in potstallen, bijvoorbeeld: van de 7 bedrijven die kalveren gedurende de zoogperiode bij de moeder houden, hebben 2 bedrijven een ligboxenstal, 4 bedrijven een potstal en heeft 1 bedrijf een combinatie van een ligboxenstal met een potstal. In totaal zijn er 25 bedrijven met een potstal, 12 bedrijven met een ligboxenstal, 6 bedrijven hebben een combinatie van een ligboxen- en potstal en 1 melkveehouder heeft een verbouwde grupstal (Figuur 7). Opvallend was dat bedrijfsgrootte invloed lijkt te hebben op de duur dat koe en kalf samen zijn, de bedrijven die het kalf en koe direct scheiden hadden gemiddeld 62 koeien. Dit aantal nam af tot gemiddeld 54 koeien op bedrijven die koe en kalf gedurende de zoogperiode samen houden.

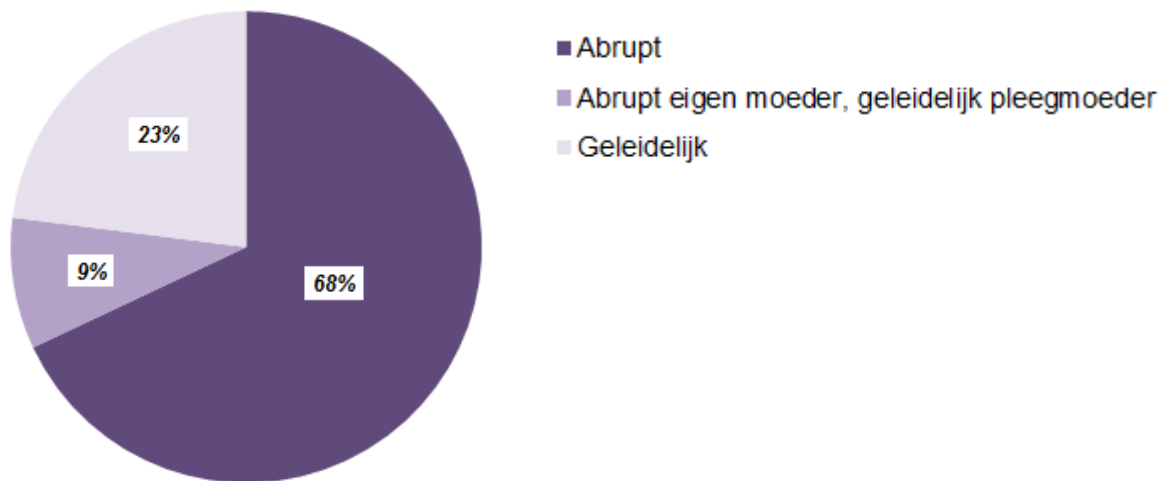

Figuur 7. De verschillende huisvestingsystemen voor melkvee op de Demeter-bedrijven.

In totaal hebben 18 melkveehouders wel eens geprobeerd om koe en kalf langer samen te houden, waarvan 15 een kalf gedurende de zoogperiode bij een koe lieten lopen. De belangrijkste hoofdreden om te stoppen was de verwildering van kalveren, ze werden onhandelbaar. Andere knelpunten waren de hoeveelheid melk die geconsumeerd werd en tekort/ongeschikte ruimte op het bedrijf. Deze problemen zullen verder worden behandeld in sectie 5.3 *Knelpunten in het huidige systeem*.

5.1.3 Scheiden

Twee derde van de melkveehouders scheidt het kalf op een abrupte manier van de koe (Figuur 8), hier maakt de duur dat moeder en jong samen waren weinig verschil. Zowel abrupt als geleidelijk scheiden gebeurt op alle leeftijden, zo is er een melkveehouder die het contact geleidelijk afbouwt nadat koe en kalf 3 dagen samen waren en zijn er ook veehouders die koe en kalf abrupt scheiden na 3 maanden.

Figuur 8. Het percentage melkveehouders per scheidingsmethode.

Op 4 van de 6 bedrijven met een pleegmoeder wordt vaak geleidelijk gescheiden door de hoeveelheid melk dat een kalf drinkt te verminderen. Dit gebeurt door de pleegmoeder te melken, een aantal pleegmoeders weg te halen of door meerdere kalveren bij de pleegmoeder te laten. Uiteindelijk blijft er minder melk beschikbaar per kalf. Bij een zoogsysteem waarbij het kalf langer bij de eigen moeder blijft, wordt op 8 bedrijven een hek gebruikt om het contact tussen moeder en jong geleidelijk af te bouwen. In sommige gevallen kan het kalf eerst nog via het hek bij de moeder drinken en wordt dit langzaam afgebouwd. In andere gevallen kunnen moeder en jong enkel nog fysiek contact met elkaar maken maar kan het kalf direct niet meer drinken. Dit contact kan geleidelijk worden afgebouwd door koe en kalf steeds meer uren per dag te scheiden.

Praktijk voorbeeld I - Armando Kok

Ik begin met het geleidelijk scheiden van het kalf en de moeder op een leeftijd van twee maanden. Kalveren gaan in groepjes van 2-4 dieren in een hokje dat grenst aan de potstal. In dit hokje krijgen ze hetzelfde vast voer als eerder. De eerste tien dagen kan de moeder langs komen (uit de weide) en kunnen de kalveren via het hek drinken. De daarop tien volgende dagen maak ik het hek overdag dicht. De koe kan nog wel contact komen maken maar kalveren kunnen niet meer drinken, dat kan alleen nog 's nachts. De laatste tien dagen is het hek dag en nacht dicht en kunnen de dieren alleen nog fysiek contact met elkaar maken. Na 30 dagen zijn de kalveren van de melk en van de koe afgewend en gaan ze naar de jongvee stal. Ik geef de moederkoe vaak een dag voor het scheiden het homeopathische middel Ignatia wanneer ik weet dat zij onrustig zal worden. Ook leg ik aan haar uit dat ik voor haar kalf ga zorgen, daar krijgt ze meer van mee dan we denken.

Praktijk voorbeeld II - Gerjo Koskamp

Hier blijven de kalveren 3-4 maanden bij de moederkoe. Per individu kijk ik wanneer het tijd is om het scheidingsproces in gang te zetten en ik leg alles aan ze uit. Ik kan de dieren binnen ongeveer vijf dagen geruisloos scheiden. Het kalf zet ik in een groepje apart. De koe kan komen kijken wanneer zij dit wil. Wanneer de dieren stress hebben, zet ik ze weer even bij elkaar en kan de koe even likken en het kalf even drinken. Dit doe ik zo de eerste drie dagen. De daarop twee volgende dagen zet ik ze alleen 's nachts nog bij elkaar. Vaak kan ik na de vijfde dag zonder stress het scheidingsproces beëindigen door kalveren naar de jongveestal te brengen. Het gebeurt nog wel eens dat een koe of kalf een extra dag nodig heeft. Ik gebruik dezelfde vijfdaagse methode bij de stierkalveren, die laat ik twee weken bij de moeder. Mijn bio-kalvermester Bart Boon krijgt enorm gezonde en sterke kalveren, hij zegt vaak tegen mij dat hij zou willen dat iedereen het op deze manier deed.

Een andere methode om geleidelijk te spenen is het plaatsen van een neusflap. Dit wordt door slechts 1 melkveehouder toegepast. In feite kunnen verschillende methoden ook gecombineerd worden, zoals meerdere kalveren na het melken bij één koe zetten of een neusflap in doen en kalveren 's nachts apart huisvesten. Ongeacht de manier van scheiden en de duur dat koe en kalf samen zijn, benoemd toch 82% van de melkveehouders dat de koeien weleens stress vertonen na het scheiden, wat zich voor 94% van de gevallen uit in overmatig vocaliseren. Echter kan de duur variëren van één nacht tot meerdere dagen. Bij het kalf wordt dit door slechts 43% van de melkveehouders benoemd.

Na het scheiden van koe en kalf worden de kalveren in 48% van de gevallen in groepshuisvesting gezet, hoewel de overige 45% in individuele huisvesting terecht komt. Wanneer kalveren individuele hokken terecht komen verblijft 55% van de kalveren hier 7-14 dagen, 40% wordt binnen 7 dagen in groepshokken gehuisvest. Mannelijke dieren verlaten in 91% van de gevallen het melkveebedrijf. Er zijn 4 bedrijven die de stierkalveren op eigen bedrijf afmesten, 3 bedrijven houden een deel van stiertjes aan.

5.2 Voordelen wanneer kalf en koe langer samen zijn

Kalveren voor een langere periode bij de koe laten heeft voordelen voor zowel de melkveehouder als koe en kalf (Tabel 1). Benoemde voordelen worden geïllustreerd door bijpassende uitspraken van verscheidene melkveehouders ongeacht hoelang zij kalveren bij de koe houden. Een verbeterde groei van het kalf werd door 70% van de melkveehouders benoemd als voordeel. Doordat kalveren onbeperkt melk bij de moeder kunnen drinken, groeien de dieren snel.

Het is fantastisch om te zien hoe snel de kalveren groeien. – Gerard Keurentjes

De daarop volgende voordelen waren arbeidsplezier en de gezondheid van de dieren, deze werden beide door 64% van de melkveehouders werd benoemd. Veel melkveehouders gaven aan het ze het zelf een mooi gezicht vinden om koe en kalf samen te houden, dat ze er vrolijk van worden en er van kunnen genieten. Daarnaast noemden een aantal op dat het ook tijdsbesparing oplevert, ze hoeven de kalveren niet meer te voeren.

Ik kan er echt van genieten om ze samen te zien.

De kudde is meer een geheel en de kalveren horen daar echt bij. – Jan Peenstra

Een verbeterde gezondheid van de dieren uit zich volgens velen in een koe die vaak beter hersteld na het afkalven en ook sneller actief wordt wanneer zij leidt aan melkziekte omdat ze voor haar kalf wil zorgen.

*De koe wil toch voor haar kalf zorgen en zal daarom ook eerder opstaan.
Ze heeft een doel om beter te worden als ze last heeft van melkziekte, dat zie je wel. – Bram Borst*

Veel melkveehouders merken ook op dat het kalf een verbeterde weerstand heeft en hierdoor minder ziek is. Deze verhoogde weerstand is niet alleen voordelig op jonge leeftijd, maar vele zien dit later ook terug wanneer ze een koe is.

*De kalveren kunnen tegen een stootje. Ik zie de kracht ook later terug als koe,
ze zijn zwaarder en sterker. – Albert van Kessel*

*Ik heb haast geen zieke kalveren meer, ze ontwikkelen zich goed en dat zie ik terug als ze koe zijn.
Ze hebben vaak een hogere lactatiewaarde tijdens de eerste lactatie.
Het is dus een investering die je later terug verdiend. – Gerjo Koskamp*

De helft van de melkveehouders gaf aan dat het bevorderlijk is voor het gedrag van koe en kalf om de dieren langer samen te houden. De moeder is actief en kan haar moedergedrag uiten, het kalf leert snel van de moeder en is levendiger. Het kalf leert o.a. vast voer en water opnemen en krijgt moedereigenschappen mee. Melkveehouders gaven dan ook aan dat het natuurlijk gedrag van de dieren, en ook de kudde, meer tot uiting komt.

*Ik heb wel eens gezien hoe de kudde elkaar beschermt. Als moeder en kalf weglopen, likken ze
allemaal het gras schoon. Ze willen alle sporen uitwissen ter bescherming van predatoren.
Dit gedrag komt allemaal terug als je ze hun gang laat gaan. – Meine Koopmans*

*Het kalf is het beste af bij de koe.
Zij weet precies wat goed is voor het kalf en zorgt dat genoeg drinkt. – John Arink*

*Een koe die zelf ook gezoogd heeft, weet hoe ze zich moet aanbieden aan het kalf.
Het gaat per generatie beter, de leerfactor is belangrijk. – Huib Bor*

*Collega's zeggen wel eens dat ik de koe verdriet doe door het kalf weg te halen als ze een tijdje
samen zijn geweest. Maar nu ik beter weet, heb ik juist het idee dat een koe er wezenloos bijstaat
wanneer je het kalf direct weghaalt. Als je niet beter weet, denk je dat ze rustig is maar ik zag dat ze
haar kalf miste. Tijdens het scheiden na een paar weken is er ook wel verdriet,
maar hier lijkt de koe beter mee om kunnen gaan. – Wim Kok*

Ten slotte werd een mooi plaatje voor de consument ook als voordeel genoemd door 39% van de bedrijven. Melkveehouders die kalveren bij de koe houden krijgen vaak leuke reacties van bezoekers en consumenten, want het is voor de consument leuk om te zien. Ook begrijpen veel melkveehouders dat kalfjes bij de koe een plaatje is dat de consument graag wil zien.

Er waren enkele melkveehouders die aangaven dat er meer rust is in het koppel wanneer de kalveren meelopen en dat de dieren socialer zijn. Ook gaven enkele aan dat kalveren de routes

en routine op de boerderij al op jonge leeftijd leren, wat voordelig is op latere leeftijd wanneer ze als melkkoe mee moeten komen in de kudde.

*Ik heb het idee dat er meer rust is in het koppel,
er zijn minder gevechten en de dieren zijn liever naar elkaar. – Jan Peensta*

Tabel 1. Vijf voordelen die het meest door melkveehouders benoemd werden wanneer kalveren voor een langere periode bij de moeder zouden blijven.

Genoemde voordelen	Percentage melkveehouders
Verbeterde groei van het kalf	70%
Arbeidsplezier	64%
Gezondheid van de dieren	64%
Natuurlijk gedrag van de dieren	50%
Mooi plaatje voor de consument	39%

Opvallend was dat de voordelen minder vaak benoemd werden door melkveehouders die het kalf slechts enkele dagen bij de koe houden vergeleken met melkveehouders die ze de hele zoogperiode samen houden (Tabel 2). Een mogelijk verklaring is dat hier het gezegde “*onbekend maakt onbemind*” geldt en wellicht moeten veel genoemde voordelen eerst ervaren worden voordat ze opgemerkt kunnen worden. Bovendien zou koe en kalf de gehele zoogperiode samen houden meer voordelen kunnen opleveren vergeleken met een verkorte duur samen. Tot slot lijkt er een sterkere interne motivatie te zijn bij melkveehouders die het kalf voor een langere tijd bij de koe houden vergeleken met melkveehouders die ze enkele dagen samen houden, aangezien het mooie plaatje voor de consument minder vaak als voordeel is benoemd (Tabel 2).

Tabel 2. Vijf voordelen van zoogsystemen genoemd per categorie melkveehouders in de duur dat ze koe en kalf samen houden.

<i>Duur samen</i>	Genoemde voordelen				
	Groei	Arbeidsplezier	Gezondheid	Gedrag	Consument
<i>Aantal dagen</i>	70%	57%	65%	43%	48%
<i>Aantal weken</i>	38%	50%	25%	38%	25%
<i>Aantal maanden</i>	92%	85%	85%	69%	31%

5.3 Knelpunten in het huidige systeem

Omdat het huidige systeem kalfjes bij de koe houden niet altijd (gemakkelijk) toelaat, zijn er ook nadelen (Tabel 3) en aandachtspunten (Tabel 5) besproken tijdens de interviews. Benoemde nadelen en aandachtspunten worden geïllustreerd door bijpassende uitspraken van verscheidene melkveehouders ongeacht hoelang zij kalveren bij de koe houden.

5.3.1 Nadelen

Het nadeel dat door 68% van de melkveehouders werd genoemd is de ongeschikte stalinrichting. Ze verwachten of ondervinden problemen met de huisvesting, zoals een onvoldoende aantal afkalfhokken, tekort ruimte in de stal, gevaarlijke plaatsen in de ligboxstal (e.g. mestput) of inefficiënt koe-verkeer naar de melkstal. Onvoldoende ruimte of gevaarlijke plekken kunnen leiden tot ongevallen. Veel melkveehouders zijn bang dat kalfjes problemen zullen ondervinden met de mestschuiver of roostervloeren (hoewel geen enkele melkveehouder dit tot nu toe ervaren heeft). Ook vinden ze het belangrijk dat het melken efficiënt moet verlopen en dat koe en kalf

makkelijk apart kunnen worden gezet of scheiden kunnen worden. Opvallend was dat dit nadeel door 91% van de melkveehouders die koe en kalf enkele dagen samen houden werd genoemd ten opzichte van 46% van de melkveehouders die koe en kalf gedurende de zoogperiode samen houden (Tabel 4). Waarschijnlijk is enigszins sprake van 'koud watervrees' en wordt de stalrichting als een groter probleem gezien dan het daadwerkelijk is.

*Ik zie het niet zitten om de koe en kalf in de ligboxenstal te houden,
omdat ik een vouwschuif heb voor de mest.
Ik ben bang dat het kalf of een koe met melkziekte hier problemen mee ondervinden
als ze direct in het koppel meelopen. – Peter Vels*

*Kalveren bij de koe houden vraagt ook om een bepaalde huisvesting,
met name voldoende ruimte en ruim met stro ingestrooide ligboxen. – Jeroen Konijn*

*Na het melken moet je ze meteen terug naar hun kalf kunnen brengen,
en ze moeten gemakkelijk de melkstal in kunnen komen.
Anders is het niet werkbaar. – Meine Koopmans*

Op de tweede plaats wordt het melkverlies als nadeel genoemd. De huidige melkkoeien zijn tientallen jaren gefokt op het goed laten schieten van de melk en hebben momenteel een veel hogere lactatiewaarde dan zij van nature hadden. Kalveren kunnen in feite een onbeperkte hoeveelheid melk drinken. Het gebeurt wel eens dat ze op een leeftijd van 6 weken oud 15-20L melk per dag drinken. Dit kan leiden tot vervetting, dunne mest of geen melk in de melkstal. Aangezien voor vele melk de hoofdbron van inkomsten is, wordt dit door 64% van de melkveehouders benoemd als nadeel.

*Het is me wel eens gebeurd dat ik geen melk had in de melkput.
Dat is niet leuk als melkveehouder, ik moet ook m'n brood verdienen. – Jurre de Vos*

Het aanpassen van de bedrijfsvoering werd door 57% van de melkveehouders als nadeel beschouwd. Wanneer men kalveren langer bij de koe wil gaan houden zal de bedrijfsvoering in vele gevallen moeten veranderen. Het huidige systeem is met name gericht op controle. Door kalf en koe direct te scheiden kan de melkveehouder de gezondheid van het kalf gemakkelijk monitoren, hij ziet bij individuele huisvesting direct of het kalf slecht drinkt of diarree heeft. Wanneer kalveren in het koppel meelopen is dit minder gemakkelijk te observeren. Het systeem vraagt dus aandacht, de melkveehouder moet zijn dieren goed kunnen observeren maar moet ook durven loslaten. Flexibel zijn is ook belangrijk, bijvoorbeeld in gevallen dat een kalf uit de stal of de weide ontsnapt. Soms zal een koe ook meer tijd nodig hebben voor ze haar melk laat schieten en een kalf handtam maken kost soms ook meer moeite. Deze andere manier van werken moet echter wel bij de persoonlijkheid van de melkveehouder en zijn werkwijze passen.

*Je kunt het minder controleren en in de gaten houden,
je ziet nu niet meteen of een kalf dun schijt. – Wim Kok*

*Je moet weer voor een deel vertrouwen op de natuur en vaak puur op basis van observatie werken.
Als je alles wilt controleren,
dan kost het systeem heel veel energie en loopt het vaak vast. – Durk Oosterhof*

Ruim 52% van de melkveehouders vindt de verwildering van de kalveren ook een nadeel. Doordat kalveren van jongs af aan al mee lopen in het koppel is er relatief minder mens-dier contact. Bovendien is de melkveehouder niet langer de bron van melk, hierdoor trekt het kalf minder snel naar de melkveehouder toe. Uiteindelijk maakt dit het lastig om kalveren te vangen maar zijn ze later als koe ook minder handzaam.

Ik kon merken als ze een aantal generaties gezoogd hadden, dat het natuurlijke gedrag steeds heftiger werd. Kalveren werden in feite onhandelbaar en als je niet goed domesticeert, veroorzaakt dit veel stress in het hele koppel want ze reageren op elkaar. – Huib Bor

Ten slotte vindt 39% het verhoogde risico op ongelukken een nadeel. Kalveren kunnen in de sloot raken of kunnen vertrapt/verdrukt worden door koeien. Ook zijn melkveehouders bang door ongelukken vanwege de huisvesting zoals eerder al is genoemd. Echter zijn er slechts 9 melkveehouders die wel eens een doodligger gehad hebben. Een aantal gaf aan dat dit eenmalige ongelukken waren, vaak veroorzaakt door een zieke of kreupele koe. Bovendien kwamen problemen met diarree of doodliggers vaker voor in potstallen dan ligboxstallen en maakte enkele dagen of enkele maanden samen zijn geen verschil. Geen enkele veehouder heeft een geval van een verdrinken kalf in de sloot gemeld. Ook heeft geen enkele melkveehouder een kalf gehad dat vast is komen te zitten met de klauwtjes in de roostervloer, hoewel vele hier bang voor zijn.

*Ik heb slechts één keer gehad dat een kreupele koe op een kalf is gaan liggen.
Dit zouden gezonde koeien nooit doen. – Bram Borst*

*Ik heb nog nooit gehad problemen gehad met een kalfje en de roostervloer of mestschuif.
Dit komt ook omdat de kalveren pas in de stal komen als ze een dag of 3-4 oud zijn,
dan zijn de kalveren al behendig genoeg om dit te vermijden. – Durk Oosterhof*

Enkele melkveehouders gaven aan dat ze problemen verwachten met de mesterij wanneer stierkalveren langer bij de koe blijven. Ook werd het risico op ziekteoverdracht van bijvoorbeeld para-tbc en de stress bij het scheiden een enkele keer als nadeel benoemd. Tot slot was een enkeling bang voor meer onrust in het koppel omdat koeien elkaar kalf zouden kunnen afpakken of zag de voordelen niet opwegen tegen de nadelen.

Tabel 3. Vijf nadelen die het meest door melkveehouders benoemd werden wanneer kalveren voor een langere periode bij de moeder zouden blijven.

Genoemde nadelen	Percentage melkveehouders
Stalinrichting ongeschikt	68%
Melkverlies	64%
Bedrijfsvoering aanpassen	57%
Verwilderings kalveren	52%
Ongelukken	39%

Tabel 4. Vijf nadelen van zoogsystemen genoemd per categorie melkveehouders in de duur dat ze koe en kalf samen houden.

Duur samen	Genoemde nadelen				
	Stalinrichting	Melkverlies	Bedrijfsvoering	Verwilderen	Ongelukken
<i>Aantal dagen</i>	91%	65%	65%	52%	43%
<i>Aantal weken</i>	38%	38%	25%	38%	25%
<i>Aantal maanden</i>	46%	77%	69%	54%	31%

5.3.2 Aandachtspunten

De genoemde aandachtspunten zijn belangrijk om problemen in zoogsystemen te voorkomen (Tabel 5). Het belangrijkste aandachtspunt is de biestopname, maar liefst 70% van de melkveehouders heeft dit benoemd. Het is van essentieel belang om de biestopname in de eerste levensuren te controleren, wanneer het kalf niet wil drinken moet de melkveehouder zorgen dat het kalf het uier vindt. Wanneer het kalf niet bij de moeder drinkt, dient de biest met de fles geven te worden. Als dit niet goed gebeurt, start het immuunsysteem van het kalf niet goed op wat op latere leeftijd veel gezondheidsproblemen zal opleveren. Vanwege de diepe uiers van de koeien hebben kalveren soms ook moeite om de speen te vinden, dus kan assistentie van de melkveehouder geen kwaad. Zodra het kalf een aantal liter biest binnen heeft, wordt het actief en drinkt vaak zelf verder bij de koe.

De biestopname, daar moet je bovenop zitten. Zodra je het idee hebt dat het niet goed drinkt, meteen de fles geven. – Berend Steenbergen

Ten tweede vindt 41% van de melkveehouders het beschikken over afkalfhokken belangrijk. Een afkalfhok biedt een hygiënische plek om de koe te laten afkalven en er bestaat geen kans dat andere koeien het kalf inpijken. Ook kunnen moeder en jong goed met elkaar binden. Na een paar dagen zijn beide vlot genoeg om mee te komen met het koppel waardoor ongelukken voorkomen kunnen worden.

Je moet vooral de ruimte hebben op je bedrijf om ze langer samen te houden, dus aparte hokken zodat ze aan elkaar kunnen wennen en de koe kan aansterken.

Je hebt dan meteen een hok dat je kunt gebruiken om ze te scheiden. – Ben van Tilburg

Ruim 39% van de melkveehouders gaf aan dat ook aandacht voor de dieren belangrijk is wanneer je ze langer bij elkaar wilt houden. Zowel koe als kalf moeten regelmatig geobserveerd worden om eventuele problemen op tijd te detecteren. Door goed te kijken naar de signalen die de dieren afgeven kan de melkveehouder tijdig ingrijpen of huisvesting/management aanpassen.

Ik loop regelmatig even langs om te kijken hoe het gaat en ze een aai over hun bol te geven, dat vind ik zelf ook leuk om te doen. – Armando Kok

Een ander aandachtspunt volgens 34% van de melkveehouders is de scheidingsleeftijd en –methode. Door geleidelijk te scheiden kan een dip in voeropname en gewicht bij kalveren verminderd worden en kan de stress bij de koe gereduceerd worden. Ook de leeftijd van het kalf is van belang om de scheiding zo probleemloos mogelijk te laten verlopen. Wanneer koe en kalf gescheiden worden tijdens de zoogperiode moet het kalf leren drinken uit een (speen)emmer en kan het immuunsysteem nog niet volledig ontwikkeld zijn. Een ouder kalf is al zelfstandiger, het neemt al vast voer en water op en is minder afhankelijk van de moeder voor melk. Echter kan het

ook voorkomen dat een kalf van vier weken oud meer melk drinkt dan goed is, op dat moment zou een melkveehouder ook kunnen overwegen om het alvast te scheiden om vervetting of teveel melkverlies te voorkomen. Maar ook hier geldt dat geleidelijk scheiden kan helpen om behaalde voordelen (e.g. gewicht, weerstand) te behouden.

Eigenlijk moet ieder individu apart beoordeeld worden. Je moet de tijd nemen, met ze te praten, er bij te zitten, en dan te sturen op basis van wat je ziet. – Annette Harberink

Het laatste aandachtspunt dat door 30% van de melkveehouders werd benoemd was mens-dier contact. Het is belangrijk dat een melkveehouder al vroeg start met dagelijks contact maken met de kalveren om ze op deze manier handtam te maken. Dit kan door middel van aaïen, brokjes voeren, een fles melk geven, een touw om doen of door regelmatig langs te lopen. Op deze manier raken ze gewend aan de melkveehouder en zijn ze handzamer op latere leeftijd. Wanneer je de kalveren niet domesticeert, bestaat er een grote kans dat de kalveren onhandelbaar worden.

Nu gaan zorgvragers wekelijks met de kalveren wandelen. Ze nemen het kalf mee aan een touw en daardoor worden ze heel tam. – Hans Nietvelt

Tabel 5. Vijf aandachtspunten die het meest door melkveehouders benoemd werden wanneer kalveren voor een langere periode bij de moeder zouden blijven.

Genoemde aandachtspunten	Percentage melkveehouders
Biestopname controleren	61%
Afkalfhokken ter beschikken hebben	41%
Aandacht hebben voor de dieren	39%
Scheidingsmethode en -leeftijd	34%
Mens-dier contact	30%

Wat ook duidelijk naar voren kwam tijdens de interviews is dat het belangrijk is dat de melkveehouder het zelf wilt en er ook in gelooft. Er zullen tegenslagen komen wanneer je kalfjes bij de koe wilt houden, maar wanneer de keuze is gemaakt vanuit een interne motivatie dan is de kans van slagen groter.

Je moet er wel echt in geloven, anders gaat het niet lukken. – Durk Oosterhof

5.4 Toekomstvisie voor Stichting Demeter

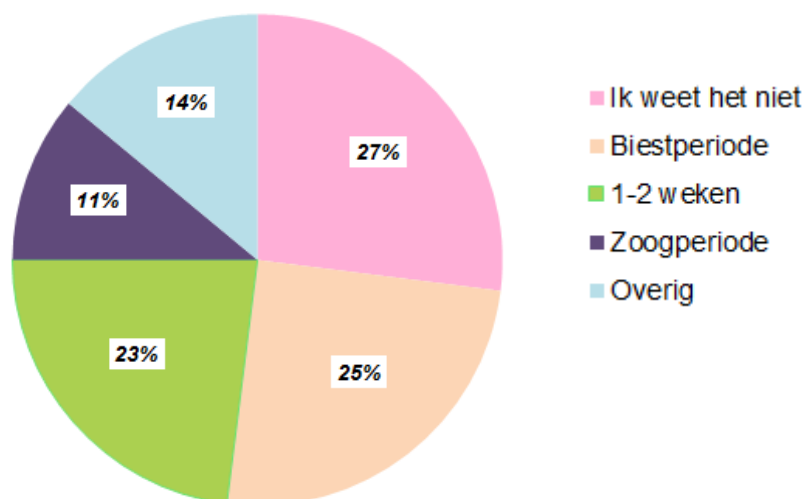
Melkveehouders zijn tijdens de interviews gevraagd wat zij vinden van een eventuele normering bij Demeter, hoe deze ingevuld zou kunnen worden en welke acties zij vinden dat Stichting Demeter zou moeten ondernemen. Drie redenen voor een Demeter normering zijn: het onderscheidend vermogen van Demeter ten opzichte van de biologische en gangbare sector, het in acht nemen van de integriteit van het dier en het behalen van een hogere melkprijs voor de melkveehouders.

Het is goed als Demeter er iets mee wilt gaan doen. Demeter, biologisch en gangbaar komen steeds dichterbij elkaar. Je wilt toch voorop blijven lopen op de markt als Demeter. – Jurre de Vos

Het is goed dat er nagedacht wordt over de dieren en hun behoeften. Een dier moet nog wel een dier kunnen zijn, hier moet aandacht voor zijn en moeten we rekening mee houden. – Peter Vels

Bij een melkprijs van €0,90-1,00 per liter dan kan opeens iedereen het, zonder een goede melkprijs kan het haast bij niemand uit. – Eduard Visscher

Uit de interviews bleek dat 48% van de melkveehouders wel zou begrijpen als er een norm komt en dit een goede zaak vindt, 18% wil geen normering en 34% van de melkveehouders vindt dat het van de invulling van de norm afhangt of het een goed idee is. Het moet namelijk wel op je bedrijf moet passen en ze vinden het belangrijk dat iedereen achter de norm staat. Ongeveer 23% van de melkveehouders vindt dan ook dat er sprake moet zijn van een richtlijn in plaats van een norm. Hierin blijft er ruimte voor ontwikkeling en bedrijfseigenheid. Uiteindelijk was er geen eenduidig antwoord over hoe een eventuele norm ingevuld zou moeten worden (Figuur 9): 25% van de melkveehouders vindt dat een norm enkel de biestperiode (1-3 dagen) zou moeten beslaan, 23% van melkveehouders vindt dat het 1-2 weken moet zijn, terwijl 11% van de melkveehouders vindt dat het 'alles of niets' is en zou willen dat de norm wordt gezet voor de gehele zoogperiode. Overigens heeft 27% van de melkveehouders geen idee hoe de norm ingevuld zou moeten worden.

Figuur 9. Invulling van een eventuele norm bij Demeter volgens de melkveehouders.

Het is maar de vraag of het genoeg voordelen heeft om ze twee weken bij de koe te houden. Misschien geeft dat juist wel extra stress en je hebt er dan ook alsnog veel werk van omdat je nog steeds de kalveren moet voeren. – Gerjo Koskamp

Als je iets van de grond wil krijgen, dan is nu de tijd. Op lange termijn kun je streven naar de zoogperiode maar voor nu kun je kort beginnen, bijvoorbeeld twee weken. – Armando Kok

Misschien is tussen de 1-4 weken een goede periode. Ze kunnen natuurlijk gedrag uiten en als melkveehouder heb je meer controle over de melkconsumptie en het domesticeren. – Huib Bor

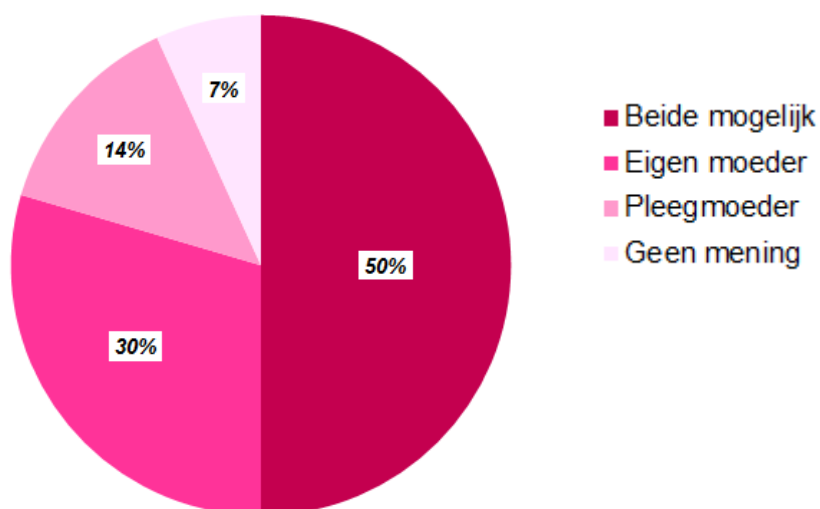
Op twee weken scheiden is dieronvriendelijk, dit levert teveel stress op en is tekort. Het moet echt meerdere weken of maanden zijn. – Jan Wieringa

Voor een vaarskalf kun je denken aan een norm van minimaal de eerste week bij de moeder, met uitzonderingen mogelijk wanneer het niet werkt. Daarna zou je de kalveren bij een pleegmoeder kunnen laten in groepjes van 2-3 kalfjes.

Voor stierkalveren kun je denken aan minimaal 14 dagen bij de koe, tot ze het bedrijf mogen verlaten. Maar misschien zou een norm meer moeten gaan over het beschikken van faciliteiten die het mogelijk maken om kalf en koe de eerste weken samen te houden. – Jeroen Konijn

Demeter moet het eigenlijk aan de boer over laten en geen regels gaan maken. Het verschilt zo erg per boer wat er praktisch op je bedrijf past, wat bij je dieren past en hoe je er mee kunt werken. Je moet het niet in een regel willen vatten. – Johan Verheye

Het lijkt dat veel melkveehouders vanuit het huidige systeem denken en daarom streven naar de meest werkbaar normering met de minste extra inspanning. Opvallend was echter dat wanneer melkveehouders werd gevraagd naar de ideale scheidingsleeftijd van kalf en koe, 68% van de melkveehouders aangaf dat dit pas na meerdere maanden is. Slechts 14% vond dat dit idealiter enkele dagen of weken is, en 18% van de melkveehouders wist niet wat ideaal zou zijn en had hier geen mening over. Overigens vindt de helft van de melkveehouders dat zowel een eigen moeder als pleegmoeder goed kunnen werken, hoewel 30% van de melkveehouders de eigen moeder het beste en meest gewenst vindt (Figuur 10). Bij een pleegmoedersysteem wordt het kalf namelijk alsnog vroeg gescheiden van de eigen moeder, het levert de moederkoe dus niets op.

Figuur 10. Percentage melkveehouders dat voorkeur heeft voor een bepaald moeder systeem.

Uit de interviews kwam sterk naar voren dat het gros van de melkveehouders vindt dat er enige vorm van actie moet worden ondernomen, maar over de invulling en verantwoordelijkheid hiervoor was geen eenduidig antwoord: 43% van de melkveehouders hecht waarde aan een bijeenkomst waar men hierover kan discussiëren, 39% van de melkveehouders wil een hogere melkprijs zodat de onkosten eerlijk vergoed zouden worden en 36% vindt dat er meer onderzoek en studiegroepen moeten komen om ervaringen en kennis te delen. Tijdens de interviews kwam naar voren kwamen dat antwoorden nodig zijn op vragen, zoals hoelang/wat is het beste om koe en kalf samen te houden, hoe kan het beste gescheiden worden, hoe kan verwildering van de kalveren voorkomen worden en wat zijn de lange termijn effecten. Ten slotte vond 25% van de melkveehouders dat de consument beter moest worden voorgelicht. Er moet uitgelegd worden

waarom kalf en koe nu gescheiden worden en wat de gevolgen zijn van kalveren bij de koe houden. De extra kosten en risico's van een zoogsysteem moeten worden uitgelegd.

Het is goed dat Demeter hier mee aan de slag gaat, er moet over gepraat worden en melkveehouders moeten hun zegje kunnen doen. – Klaas Rodenburg

Op dit moment vindt iedere melkveehouder voor zich het wiel opnieuw uit. Er moet een studieclub opgericht worden en melkveehouders moeten bij elkaar worden gebracht. Door kennis en ervaringen met elkaar uit te wisselen kunnen melkveehouders elkaar stimuleren en helpen. – Jan Duijndam

De melkveehouders die het al doen moeten hun verhaal vertellen: wat doen ze en hoe doen ze dit, en waarom ze op die manier werken. – Jan Peenstra

Het systeem klinkt robuuster, beter en natuurlijker, maar het maakt je ook meer kwetsbaar. Er komt meer vakmanschap bij kijken dat je zou verwachten. Vooral de boer moet er geschikt voor zijn, het moet bij je passen en niet iedereen kan het. Het is een systeem dat vraagt om aanpassingen op je bedrijf en daar is ook niet iedereen toe in staat. En niet iedereen doet het even goed, je hebt het wel over dieren. Bovendien als het slecht gaat bij één boer, dan heeft dat impact op het imago van alle andere Demeter-boeren. – Joni Santing

Landbouw is geen natuur, je zet jezelf daar als veehouder tussen. Misschien moeten we gewoon uitleggen waarom we kalf en koe scheiden. En bovendien, wat is kalfjes bij de koe? Geldt dat voor de kalveren die je aan houdt of alleen voor de dieren die je aanhoudt? – Sytse Gerritsma

5.5 Bijeenkomst melkveehouders

Op 30 juni 2016 is een bijeenkomst georganiseerd voor de Demeter-gecertificeerde melkveehouders en andere direct betrokkenen. Tijdens deze bijeenkomst zijn de bovenstaande resultaten gepresenteerd aan de 21 aanwezigen (waarvan 10 melkveehouders) en is er na afloop gediscussieerd. In de discussie kwam naar voren dat iedereen het er over eens was dat er stappen ondernomen moeten worden om kalfjes langer bij de koe te laten op Demeter-bedrijven. Er is een sterke behoefte aan kennis delen en ervaring opdoen. Melkveehouders willen op bezoek bij collega's met 'best-practices' en van elkaar leren. Er is met name behoefte aan een oplossing voor de verwildering van kalveren en inzicht in de economische gevolgen. Uiteindelijk wil men op korte termijn verkennen wat de opties zijn en oriënteren op mogelijke toekomstige werkwijzen op het eigen bedrijf. Een normering bij Demeter kan ter sprake komen op lange termijn. Het is voor nu van belang dat melkveehouders bij zichzelf proberen na te gaan wat hun rol is als veehouder, hoe zij zich verhouden tot de (vrouwelijke en mannelijke) dieren en wat hun drijfveer kan zijn om kalveren langer bij de koe te laten. Een interne drijfveer kan leiden tot een langere adem bij tegenspoed en uiteindelijk meer succes van slagen.

*Wanneer gaan we op excursie?
Ik wil het wel eens in de praktijk zien, op de bedrijven waar het echt goed lukt. – Albert Hoeve*

6. Advies voor Stichting Demeter

Kalveren langer bij de koe houden heeft de potentie om het dierenwelzijn te verbeteren. De tijd lijkt rijp om intensief met het onderwerp kalfjes bij de koe aan de slag te gaan. Het onderwerp leeft zowel onder de melkveehouders als in de maatschappij en er is hierdoor ruimte in de markt. Een deel van de melkveehouders houdt kalveren al voor meerdere maanden bij de koe wiens ervaringen waardevol zijn voor de andere melkveehouders.

Uit zowel de interviews als de bijeenkomst is dan ook gebleken dat melkveehouders vinden dat er iets moet gebeuren betreft het onderwerp kalfjes bij de koe. De meeste melkveehouders stellen Stichting Demeter verantwoordelijkheid voor het faciliteren van dit proces. Er blijkt een grote vraag te zijn naar bedrijfsbezoeken. Melkveehouders willen de verschillende zoogsystemen in de praktijk zien, met collega's ervaringen delen, en op deze manier achterhalen welk systeem het beste op het eigen bedrijf zou passen. Daarnaast is er een vraag naar verdieping over de rol van de veehouder in relatie tot het dier, manieren om interne drijfveren te achterhalen en oude werkwijzen los te kunnen laten. Ook bestaat er een vraag naar technische kengetallen van bedrijven met een zoogsysteem, hierbij gaat het name over berekende kosten en opbrengsten en schriftelijke sterfte- en ziektecijfers. Bovendien willen de melkveehouders meer kennis over de extra arbeid en domesticatie van de dieren in een zoogsysteem. Vele hebben al een vorm van kalfjes bij de koe houden geprobeerd, hebben er over nagedacht of willen het in de praktijk gaan brengen. Door melkveehouders te begeleiden in het ontwikkelingsproces kan het zelfvertrouwen toenemen en het risico op wantoestanden beperkt worden. Momenteel verhindert het nadenken over een eventuele normering of richtlijn bij Demeter de ontwikkeling van het groepsproces. Er bestaat veel onenigheid over de invulling hiervan en er is op dit moment tot op zekere hoogte gebrek aan ervaring. Een mogelijk uitgangspunt voor op korte termijn zou twee weken kunnen zijn, aangezien dit ook de gebruikelijke leeftijd is dat een deel van de kalveren het bedrijf verlaat. Echter zou Stichting Demeter uiteindelijk kunnen streven naar koe en kalf gedurende de gehele zoogperiode samen laten, omdat dit het beste aansluit op het principe *Integriteit van het dier*.

Op korte termijn bestaat er dus een behoefte om zoogsystemen te verkennen en hier eventueel naar toe te groeien. Door regionale groepjes te organiseren kan Stichting Demeter op korte termijn melkveehouders bij collega's op bezoek laten gaan. Tijdens de bedrijfsbezoeken kan ook gevraagd worden naar gerapporteerde kengetallen. Verder zou informatie over spenen kunnen worden gewonnen bij vleesveehouders, waar kalveren standaard meerdere maanden bij de moeder blijven. In de toekomst kan samenwerking met bijvoorbeeld het Louis Bolk Instituut uitkomst bieden om overige vraagstukken (wetenschappelijk) te onderzoeken. In samenwerking met de Vereniging voor Biologisch-Dynamische Landbouw en Voeding kunnen melkveehouders met bijeenkomsten ondersteund worden in de interne ontwikkeling van hun rol als veehouder en in het verkrijgen van inzicht in hun werkwijze en de biodynamische visie op zoogsystemen. Uiteindelijk kan samen met de melkveehouders, melkverwerkers en retail gekeken worden naar een gepaste melkprijs, zodat de melkveehouders de extra kostprijs vergoed krijgen. Aan de hand van een campagne kan de informatie naar het grote publiek verspreid worden. Ook zou het thema kalveren bij de koe opgenomen kunnen worden in het lesprogramma op de Warmonderhof om kennis te verspreiden.

Tenslotte, sectie 4. *Kalveren op een verantwoorde manier langer bij de koe te houden* kan melkveehouders ondersteunen in het verkenningsproces en kan leidraad bieden bij de invulling van een toekomstige norm of richtlijn bij Demeter. Dit is kort samengevat in een brochure kan gebruikt worden om te verspreiden onder geïnteresseerden (zie Bijlage III).

7. Referenties

- Appleby, M.C., Weary, D.M., Chua, B. 2001. Performance and feeding behaviour of calves on ad libitum milk from artificial teats. *Applied Animal Behaviour Science*, 74(3): 191-201.
- Baarda, B., van der Hulst, M., de Goede, M. 2012. *Basisboek Interviewen: Handleiding voor het voorbereiden en afnemen van interviews*. Noordhoff Uitgevers B.V., Groningen/Houten.
- Boeije, H. 2005. *Analyseren in kwalitatief onderzoek*. Boom Lemma Uitgevers, Amsterdam.
- Boissy, A., Manteuffel, G., Jensen, M.B., Moe, R.O., Spruijt, B., Keeling, L.J., Bakken, M. 2007. Assessment of positive emotions in animals to improve their welfare. *Physiology & Behavior*, 92(3): 375-397.
- Daros, R.R., Costa, J.H., von Keyserlingk, M.A., Hötzel, M.J., Weary, D.M. 2014. Separation from the dam causes negative judgement bias in dairy calves. *PloS one*, 9(5): e98429.
- Dybkjær, L. 1988. Småkalves adfærd (The behaviour of small calves). *Danish Veterinary Journal*, 71: 113–121.
- Emans, B.J.M. 2004. *Interviewing: Theory, techniques, and training*. Stenfert Kroese, Groningen/Leiden.
- Fisher, A., Matthews, L. 2001. The social behavior of sheep. In *Social behavior in farm animals* by Keeling, L.J., Gonyou, H.W (Eds.). CAB International, Wallingford, UK: 211–245.
- Fraser, D. 2008. Understanding animal welfare. *Acta Veterinaria Scandinavica*, 50(1): 1-7.
- Fröberg, S., Gratte, E., Svennersten-Sjaunja, K., Olsson, I., Berg, C., Orihuela, A., Lidfors, L. 2008. Effect of suckling ('restricted suckling') on dairy cows' udder health and milk let-down and their calves' weight gain, feed intake and behaviour. *Applied Animal Behaviour Science*, 113(1): 1-14.
- Kälber, T., Barth, K. 2014. Practical implications of suckling systems for dairy calved in organic production systems – a review. *Applied Agricultural and Forestry Research*, 64: 45-58.
- Kilgour, R., Dalton, C. (Eds.) 1984. *Livestock Behaviour: A Practical Guide*. Granada, London.
- Laukkanen, H., Rushen, J., de Passillé, A.M. 2010. Which dairy calves are cross-sucked? *Applied Animal Behaviour Science*, 125(3): 91-95.
- Lupoli, B., Johansson, B., Uvnäs-Moberg, K., Svennersten-Sjaunja, K. 2001. Effect of suckling on the release of oxytocin, prolactin, cortisol, gastrin, cholecystokinin, somatostatin and insulin in dairy cows and their calves. *Journal of Dairy Research*, 68(02): 175-187.
- Metz, J., Metz, J.H.M. 1986. Maternal influences on defecation and urination in the newborn calf. *Applied Animal Behaviour Science*, 16: 325–333.
- Poindron, P. 2005. Mechanisms of activation of maternal behaviour in mammals. *Reproduction Nutrition Development*, 45: 341–351.

- Reinhardt, V., Reinhardt, A. 1982. Social behaviour and social bonds between juvenile and sub-adult *Bos indicus* calves. *Applied Animal Ethology*, 9(1): 92-93.
- Rietveld, M. 2016. *Persoonlijke communicatie*, juni 2016.
- Roth, B.A., Barth, K., Gygax, L., Hillmann, E. 2009. Influence of artificial vs. mother-bonded rearing on sucking behaviour, health and weight gain in calves. *Applied Animal Behaviour Science*, 119(3), 143-150.
- Sangild, P.T. 2003. Uptake of colostral immunoglobulins by the compromised newborn farm animal. *Acta Veterinaria Scandinavica*, 98: 105–122.
- Selman, I.E., McEwan, A.D., Fisher, E.W. 1970. Studies on natural suckling in cattle during the first eight hours post-partum I. Behavioural studies (dams). *Animal Behavior*, 18: 276–283.
- Spengler, A. 2015. *Mother-bonded and fostered calf rearing in dairy farming*. FiBL, Vienna.
- Stichting Demeter. 2015. *Demeter Monitor 2014*. <http://www.stichtingdemeter.nl/wp-content/uploads/2015/09/Demeter-Monitor-2014.pdf>
- van Mansvelt, J. 2016. *Persoonlijke communicatie*, juni 2016.
- Veissier, I., Boissy, A., Nowak, R., Orgeur, P., Poindron, P. 1998. Ontogeny of social awareness in domestic herbivores. *Applied Animal Behaviour Science*, 57(3): 233-245.
- von Keyserlingk, M.A., Weary, D.M. 2007. Maternal behavior in cattle. *Hormones and Behavior*, 52(1): 106-113.
- Williams, G.L., Gazal, O.S., Leshin, L.S., Stanko, R.L., Anderson, L.L. 2001. Physiological regulation of maternal behavior in heifers: roles of genital stimulation, intracerebral oxytocin release and ovarian steroids. *Biology of Reproduction*, 65: 295–300.
- Winslow, J.T., Insel, T.R. 2002. The social deficits of the oxytocin knockout mouse. *Neuropeptides*, 36: 221–229.

8. Bijlage I: Overzicht geïnterviewde bedrijven

Zie Tabel 6 voor de namen van de 44 geïnterviewde melkveehouders plus bijbehorend bedrijf.

Tabel 6. Lijst met namen van de geïnterviewde melkveehouders en bijbehorende bedrijfsnaam.

Naam veehouder	Bedrijfsnaam
Albert Hoeve	De Stadshoeve
Albert van Kessel	L.A.C.M van Kessel
Anneke Koekkoek	Harmannahoeve
Annette Harberink	Keizersrande
Armando Kok	Schoonderbeek
Ben van Tilburg	Nieuw Bromo
Berend Steenbergen	B. Steenbergen
Bram Borst	Buitenplaats
Kees van Gaalen	Kaasboerderij Noorderlicht
Kees van Swieten	C.T.M. van Swieten
David Borghouts	De Noorderhoeve
Durk Oosterhof	Obio
Eduard Visscher	De Zonnehoeve
Evert Zijp	Firma- Zijp-Melse
Fedde van Dijk	Mts Lindediek
Gerard Keurentjes	Melkveebedrijf Keurentjes-Pietersma
Gerjo Koskamp	Boerderij Ruimzicht
Guus van Imhoff	De Vijfsprong
Hans Nietvelt	Widar Fonds V.Z.W.
Henk den Hartog	Hartstocht
Huib Bor	Hoeve Catherine Elisabeth
Jan Brandsma	De Kompenije
Jan Duijndam	Hoeve Biesland
Jan Peenstra	Burdineplaats
Jan Rutte	J.W. Rutte
Jan Waal	Sonnevanck
Jan Wieringa	Veld en Beek
Jennis Rochat	Hoeve Kraaiveld B.V.
Jeroen Konijn	Natuurlijk Genoegen V.O.F.
Johan Verheye	V.O.F. Warmonderhofstedebedrijf
John Arink	Ekoboerderij Arink
Joni Santing	Mts. Santing Meyling
Joop Wantenaar	Het Derde Erf
Jurre de Vos	Naoberhoeve
Klaas Rodenburg	De Rodenburghoeve
Gabriel Zeeman	Dijkgatshoeve
Marcel Schoenmakers	De Hondspol V.O.F.
Meine Koopmans	Novalishoeve
Peter Vels	De Pasop
Rene van de Heuvel	Zorgboerderij de Lindelaar
Sytse Gerritsma	Mts Deinum S. Ensing J.M. Gerritsma A.S. Smink T.J.
Tim Moerman	C.V. Ter Linde
Wim Kok	De Heerlijkheid Groot Weede
Wytze Brandsma	Brandsma's Pleats

9. Bijlage II: Vragenlijst interviews

Introductie

- * *Voorstellen:* Stagiair van Stichting Demeter als afstudeeropdracht voor Wageningen Universiteit
- * *Onderwerp:* inzicht creëren in draagvlak voor kalveren bij de koe onder de BD-melkveehouders
- * *Doel gesprek:* aantal vragen beantwoorden betreffende uw visie op kalveren voor langere tijd bij de koe houden (duur ±30 min)

Algemeen

1. Hoeveel stuks koeien en hoeveel stuks jongvee < 1 jr heeft u? En welk ras?
2. In wat voor stalsysteem houdt u de koeien? (e.g. potstal, ligboxen)
3. Waar vindt het afkalven meestal plaats en wanneer? (e.g. strohok, buiten; voorjaar, hele jaar rond)
4. Op welke leeftijd scheidt u kalveren van de koe? (e.g. 2 dagen, 3 maanden)
5. Op welke manier doet u dit? (abrupt v.s. geleidelijk)
6. Ervaren uw dieren stress na het scheiden? Zo ja, waaraan merkt u dat?
7. Op welke manier zijn de dieren gehuisvest voordat de scheiding plaats vindt?
8. Op welke manier zijn de dieren gehuisvest nadat de scheiding plaats vond?
9. Waarom heeft u voor de eerder besproken werkwijzen gekozen?
10. Wat gebeurt er momenteel met uw stierkalfjes?
11. Wat was het uitval- en ziekte percentage onder de veestapel van 2015?
12. Indien geen info in signaleringsreportage: Wat was uw DDD in 2014 en 2015? Of bent u AB vrij? Zo ja, sinds wanneer?
13. Hoeveel liter melk levert u gemiddeld per koe per jaar?
14. Bent u tevreden over uw huidige jongvee opfok of zijn er dingen die u graag anders zou willen doen?
15. Wat zijn volgens u de succesfactoren om op een verantwoorde en plezierige manier kalfjes langer bij de koe te houden?
16. Wat zijn volgens u de knelpunten om op een verantwoorde en plezierige manier kalfjes langer bij de koe te houden?
17. Wat waren uw eerste gedachte toen de motie in de Tweede Kamer werd aangenomen?
18. Zou u het een goed idee vinden wanneer 'kalveren bij de koe' wordt opgenomen in de Demeter certificering? Waarom wel/niet?
19. In hoeverre denkt u dat het realistisch is om het principe kalveren bij de koe op te nemen in het Demeter reglement?
20. In hoeverre denkt u dat het haalbaar is om het principe kalveren bij de koe op grotere schaal te realiseren?
21. Hoe vindt u dat een eventuele norm voor Demeter ingevuld zou moeten worden? (e.g. speenleeftijd, duur van contact, huisvesting, scheidingsmethode)

Ideaal beeld

1. Hoe lang denkt u dat kalfjes idealiter bij de koe zouden moeten blijven?
2. Op welke manier denkt u dat kalfjes idealiter van de koe zouden moeten worden gescheiden?
3. Wat is volgens u voor melkveehouders van essentieel belang om te besluiten kalveren langer bij de koe te houden (e.g. kennis, financiële vergoeding, imago, bedrijfsvoering)?

Bedrijf met kalfjes bij de koe (langer dan 2 dagen)

1. Op welk moment besloot u om kalveren voor een langere periode bij de koe te laten?
2. Merkt u voordeel bij kalf en koe nu ze voor een langere periode samen zijn? Zo ja, op welke manier doen de dieren het beter?
3. Waar heeft u de grootste moeite mee gehad tijdens de omschakeling naar kalveren bij de koe houden en hoe heeft u dit opgelost? En ervaart u nu nog problemen?
4. Wat gebeurt er momenteel met uw melk (e.g. afvoeren, zelf verwerken)?
5. Zijn er nog vraagstukken die u graag beantwoordt zou willen zien betreffende kalveren bij de koe? Zo ja, welke?
6. Wat vindt u van het pleegmoeder systeem vs. eigen moeder?
7. Is uw bedrijfsvoering betreffende kalveren bij de koe aangepast de afgelopen jaren? Zo ja, hoe en waarom?

Bedrijf met directe scheiding kalfjes van de koe

1. Heeft u al eens overwogen om kalfjes langer bij de koe te houden? Zo ja, wat waren de argumenten die u hiervan weerhielden/waarom bent u hiermee opgehouden?
2. Zou u in de nabije toekomst kalveren voor een langere tijd bij de koe willen gaan houden? Zo ja, hoe zou u dit realiseren (speenleeftijd, speenmethode, huisvesting)?
3. Wat heeft u nodig om wel kalveren voor een langere periode bij de moeder te laten?

Afsluiting

- * Bedanken voor de medewerking
